

G M I N A

Miastków Kościelny

Unia
Europejska

Instytucja Zarządzająca
PROW 2014-2020
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.
Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Publikacja opracowana przez Gminę Miastków Kościelny, współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 19 „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” objętego Programem w zakresie: Promowanie obszaru LSR, w tym produktów lub usług lokalnych. Poddziałanie 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW 2014-2020.

GMINA

Miastków
Kościelny

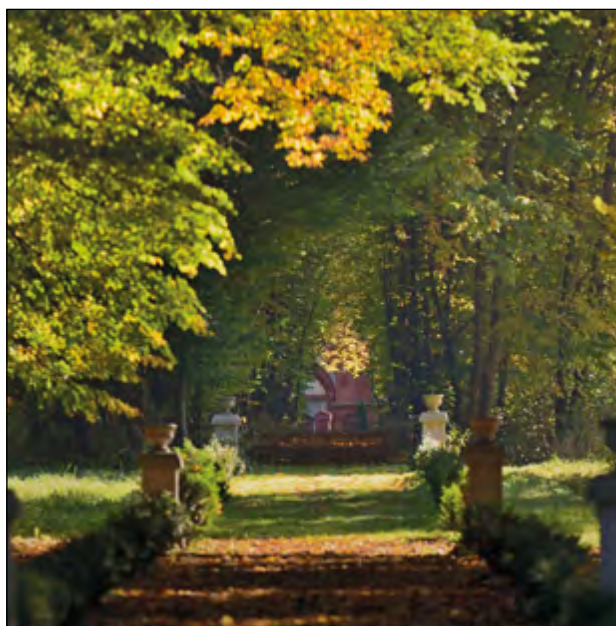
Aleja grabowa prowadząca z pałacu Nogalin do kościoła w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

G M I N A

Miastków Kościelny

Fotopia

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.
Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Publikacja opracowana przez Gminę Miastków Kościelny, współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 19. „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” objętego Programem w zakresie: Promowanie obszaru LSR, w tym produktów lub usług lokalnych. Poddziałanie 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW 2014-2020.

Redakcja:

Łukasz Kuć

Współpraca:

Jerzy Jaroń, sołtysi z gminy Miastków Kościelny, GBP w Miastkowie Kościelnym, OSP z gminy Miastków Kościelny

Korekta:

Diana Gajc-Piątkowska, Łukasz Kuć

Fotografie na okładce:

Aleja grabowa w Miastkowie Kościelnym, XVI-wieczna płyta nagrobna Jana Prażmowskiego. Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Projekt, skład i opracowanie graficzne:

Przemysław Piątkowski – Fotopia

Wydawca:

Fotopia

www.fotopia.com.pl

e-mail: info@fotopia.com.pl

tel. +48 607 221 522

Druk i oprawa:

BZGraf

Nakład:

2000 egz.

Wydanie pierwsze

Miastków Kościelny 2022

ISBN 978-83-953096-9-4

© Copyright by authors, Gmina Miastków Kościelny & Fotopia

All rights reserved

SPIS TREŚCI

---

1. Rys historyczny Miastkowa Kościelnego	7
2. Rys historyczny, położenie i charakterystyka sołectw	29
3. Dzieje szkolnictwa	59
4. Pamiątki historii	79
5. Mieszkańcy wobec tradycji i życie społeczno-kulturalne	109
6. Walory przyrody i turystyka	125
Bibliografia	144

Miastków Kościelny na mapie Europy w XVIII w. (Wschodnia Galicja w latach 1801-1804).

Źródło: Österreichisches Staatsarchiv, zB B „IXa 242“

ROZDZIAŁ PIERWSZY

R y s h i s t o r y c z n y M i a s t k o w a K o ś c i e l n e g o

Tereny, na których znajduje się Miastków Kościelny, są zamieszkane od tysięcy lat. Badania archeologiczne wskazują, że najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z epoki kamienia, zaś kolejne z epoki starożytnej i średniowiecza. Natomiast z okresu kultury łużyckiej pochodzi cmentarzysko ciałopalne. Pierwsza pisemna wzmianka o Miastkowie Kościelnym znajduje się w sądowym dokumencie datowanym na 1417 rok. Dotyczy on podziału miejscowości, która występuje tam pod nazwą Myastkowa, między przedstawicieli rodzin Radziwińskich i Prażmowskich. Obok Miastkowskich byli oni pierwszymi posiadaczami Miastkowa Kościelnego.

Miastków leżał w ziemi czerskiej, w południowo-wschodniej części Mazowsza. Od 1529 roku Mazowsze wchodziło w skład Królestwa Polskiego. Miastków był prywatną własnością szlachecką położoną między dobrami biskupów poznańskich z centrum w Stoczku Łukowskim a dobrami królewskimi z centrum w Garwolinie. Nazwa miejscowości pochodzi od słowa „miastko” czyli małe miejsce, miasteczko, miasto, miejscowość, zaś przymiotnik Kościelny wskazuje na położenie tutaj kościoła. W XVI wieku Miastków Kościelny nosił nazwę Miastkowo Wielkie (Miastkowo Maior).

W 1424 roku staraniem Stanisława Prażmowskiego erygowana została parafia pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, wydzielona z parafii w Latowiczu. Jednocześnie zbudowano pierwszy, najprawdopodobniej drewniany, kościół. Kolejna, już murowana, świątynia została wybudowana w 1470 roku staraniem Stanisława Miastkowskiego i uzyskała wezwanie Zwiastowania i Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Leonarda.

Dzięki zabiegom Jana Radziwińskiego (Jan z Radzimina h. Brodziej), kasztelana warszawskiego, Miastków Kościelny w 1472 roku uzyskał lokację miejską na prawie chełmińskim. Przywilej lokacyjny został potwierdzony jeszcze w 1482 i 1539 roku, jednak, jak się wydaje, w Miastkowie nie wykształciła się właściwa organizacja miejska, przez co w dokumentach z 1540 roku i późniejszych miejscowość występuje już tylko jako wieś. Ślad dawnej miejskości Miastkowa stanowi obszerny plac na tyłach kościoła parafialnego, który dawniej pełnił rolę rynku miejskiego. W czasie potopu szwedzkiego miejscowość, podobnie jak wiele innych na Mazowszu, została zniszczona.

W XVI wieku Miastków Kościelny przeszedł w ręce rodziny Lasockich, w których pozostawał do początków XVIII wieku. W 1723 roku znalazł się w posiadaniu Przebędowskich, zaś w 1767 roku właścicielami dóbr miastkowskich zostali Radziwiłłowie, którzy uzyskali je w wyniku ugody z rodziną Bielińskich – spadkobierców Przebędowskich. W 1819 roku książę Michał Hieronim Radziwiłł odstąpił swoją część majątku bratanicy, Marii Annie z Radziwiłłów Bnińskiej, która w tym samym roku odkupiła też pozostałą część dóbr. Ich kolejną spadkobierczynią była jej córka Izabela Zofia, która w 1843 roku poślubiła Seweryna Grabowskiego i zamieszkała z nim w Łazowie, oddając zarządzanie miastkowskim majątkiem Piotrowi Gąssowskiemu. W 1846 roku Gąssowski odkupił od Grabowskich Miastków. Gdy zmarł w 1853 roku, Miastków odziedziczyły jego dzieci. W wyniku układu w dobrach pozostał młodszy z braci Ignacy i w 1876 roku rozpoczął budowę istniejącego do dziś pałacu (ukończony w 1878 r.). Gąssowski nie był jednak sprawnym

gospodarzem i jego majątek systematycznie topniał, na co miała też na pewno wpływ podjęta przez niego kosztowna inwestycja. Właściciel Miastkowa stanął na skraju bankructwa, co doprowadziło do jego samobójczej śmierci w 1887 roku. Znacznie zubożone dobra miastkowskie zostały wystawione na licytację w 1897 roku, a ich nabywcą w 1901 roku okazał się hrabia Jakub Aleksander Potocki – jeden z najzamożniejszych polskich ziemian tamtych czasów.

W 1827 roku Miastków Kościelny liczył 19 domów i 163 mieszkańców. Natomiast w 1885 roku – 21 domów i 291 mieszkańców. Powierzchnia całych dóbr miastkowskich wynosiła wtedy 4541 mórg. Majątek składał się z następujących folwarków: Miastków Kościelny (1809 mórg), Gąsowo (247 mórg), Rudnik (466 mórg), Zgórze (1107 mórg) i Zabruzdy (909 mórg) oraz wsi: Miastków Kościelny, Brzegi, Huta Miastkowska, Wola Miastkowska, Stary Miastków, Przybory, Zabruzdy, Kruszówka i Glinki. Ponadto na jego terenie znajdowały się: gorzelnia, młyn wodny, tartak, folusz, pokłady torfu i marglu, staw oraz 7 sadzawek. Według Pierwszego Spisu Powszechnego Ludności z 1921 roku w folwarku Miastków Kościelny znajdowało się 13 budynków mieszkalnych zasiedlonych przez 280 osób. Pod koniec XIX wieku wieś zaczęła się rozwijać, czego efektem stała się między innymi przebudowa kościoła parafialnego w latach 1901-1903.

W czasie I wojny światowej, 7 sierpnia 1915 roku na terenie miastkowskiej parafii doszło do bitwy między wojskami rosyjskimi i niemieckimi. Po ustaniu walk ciała poległych złożono na niepoświęconej części cmentarza, ze względu na fakt, że Niemcy byli wyznania luteranckiego, a Rosjanie prawosławnego. Miastków

Rizzi Zannoni, Carte de la Pologne, 1772.
Źródło: Śląska Biblioteka Cyfrowa, arkusz nr 14

Karol Perthées Map of 1783.
Źródło: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, karta 94

Europa w XVIII w. (Wschodnia Galicja w latach 1801-1804).

Źródło: Österreichisches Staatsarchiv, zB B „IXa 242“

Miastków 1.) *Kościelny*, folw. i młyn, i *M.-Stary*, wś, folw. i młyn nad rz. Wilga, pow. łukowski, gm. i par. Miastków; odl. 35 w. od Łukowa a 28 w. od Mrozów, st. dr. żel. Terepol. Posiada kościół paraf. murowany, sąd gm. okr. I i urząd gminny. *M.-Kościelny* ma 21 dm., 291 mk., 2027 mr. Jest tu gorzelnia, młyn wodny, tartak, folusz, pokłady torfu. *M.-Stary* ma 24 dm., 444 mk., 1670 mr., młyn wodny, smolarnie, pokłady torfu. W 1827 r. *M.-Kościelny* miał 19 dm., 163 mk., a *M.-Stary* 23 dm., 185 mk. Parafia założona tu została w 1424 r.; kościół pod wezw. Nawiedz. P. Maryi, jednocześnie zbudowany dotąd przetrwał, jest więc najdawniejszy w całej dawnej ziemi czerskiej. Pożar w 1657 r. zniszczył dokumenta kościelne. Dobra *M.-Kościelny* składają się z folw.: *M.-Kościelny*, *Gasowo*, *Zgórze*, *Rudnik* i *Zabrodzy*; wsi: *M.-Kościelny*, *Brzegi*, *Huta Miastkowska*, *Wola Miastkowska*, *Stary Miastków*, *Przybory*, *Zabrodzy*, *Kruszówka* i *Glinki*; rozl. mr. 4541; folw. *M.-Kościelny*: grun. orne i ogr. mr. 914, łąk mr. 255, pastw. mr. 29, wody mr. 30, lasu mr. 460, zarośli mr. 70, nieuż. i place mr. 52, razem mr. 1809; bud. mur. 7, z drzewa 32; płodozmian 10-polowy; folw. *Gasowo*: grun. orne i ogr. mr. 225, łąk mr. 10, nieuż. i place mr. 12, razem mr. 247; bud. z drzewa 2; płodozmian 7-polowy; folw. *Zgórze*: grun. orne i ogr. mr. 503, łąk mr. 68, pastw. mr. 12, wody mr. 4, lasu mr. 414, zarośli mr. 65, nieuż. i place mr. 41, razem mr. 1107; bud. z drzewa 24; płodozmian 17-polowy; folw. *Rudnik*: grun. orne i ogr. mr. 31, łąk mr. 59, pastw. mr. 91, nieuż. i place mr. 6, razem mr. 466; bud. z drzewa 2; płodozmian 5-polowy; folw. *Zabrodzy*: grun. orne i ogr. mr. 274, łąk mr. 65, pastw. mr. 14, wody mr. 2, lasu mr. 538, zarośli mr. 5, nieuż. i place mr. 11, razem mr. 909; bud. z drzewa 12; płodozmian 4-polowy; jest gorzelnia, młyn wodny, tartak, folusz, pokłady torfu i marglu; staw i 7 sadzawek. Wś *M.-Kościelny* osad 4, z gr. mr. 72; wś *Brzegi* os. 24, z gr. mr. 625; wś *Huta Miastkowska* os. 9, z gr. mr. 27; wś *Wola Miastkowska* os. 20, z gr. mr. 455; wś *Stary Miastków* os. 22, z gr. mr. 533; wś *Przybory* os. 15, z gr. mr. 401; wś *Zabrodzy* os. 11, z gr. mr. 266; wś *Kruszówka* os. 11, z gr. mr. 215; wś *Glinki* os. 6, z gr. mr. 137; folw. *M.-Stary* rozl. mr. 1061; grunta orne i ogr. mr. 522, łąk mr. 88, wody mr. 32, lasu mr. 346, zarośli mr. 45, nieuż. i place mr. 28; bud. mur. 3, z drzewa 16; płodozmian 14-polowy; jest staw i 2 sadzawki; folw. ten w r. 1876 oddzielony od dóbr *Miastków Kościelny*. *M. par.*, dek. łukowski (dawniej łaskarzewski), 1878 dusz. *M. gm.*, graniczy z gm. Prawda i Mysłów i z pow. garwolińskim, ma 3682 mk. i 18461 mr., st. p. Żelechów albo Garwolin, do Łukowa 39 w., do Siedlec 49¼, do Garwolina 16 w. W skład gm. wchodzi: *Borowie*, *Brzegi*, *Brzoza*, *Brzozkowola*, *Filipówka*, *Glinki*, *Gościewicz*, *Gózd*, *Jażwiny*, *Kamionka*, *Kruszówka*, *Miastkowska - Huta*, *M.-Wola*, *Miastków - Kościelny*, *M.-Stary*, *Ozinkówka*, *Przykory*, *Ryczyska*, *Suchowola*, *Zabrodzy*, *Zgórze* i *Zwola*. 2.) *M.*, ob. *Miastkowo*.
Br. Ch.

Hasło Miastków w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, 1885 r.

Źródło: Biblioteka Narodowa, t. 6, s. 288, 289

znajdował się w rękach niemieckich aż do zakończenia wojny, kiedy 13 listopada 1918 roku tamtejszy posterunek został rozbrojony przez żołnierzy formującego się polskiego wojska.

Hrabia Potocki nie mieszkał w dobrach miastkowskich, lecz oddał je w dzierżawę. Wśród dzierżawców wymienia się Niemojewskiego i Sokołowskiego, lecz postacią wyróżniającą się był Jan Eustachy Kowerski, który zarządzał folwarkami do 1936 roku. Wykształcony inżynier rolnictwa doprowadził podupadły majątek do rozkwitu, tak że w 1934 roku liczył on 1475 ha,

a jego wartość oszacowano na 1 mln zł. Jakub Potocki, ostatni właściciel Miastkowa Kościelnego, przepisał w testamencie cały majątek nowo utworzonej fundacji swego imienia. Miała ona zajmować się przede wszystkim wspieraniem badań nad leczeniem raka i gruźlicy. Fundacja działa do dziś, wykonując swoje zadania zgodnie z zamierzeniami fundatora.

Inną ważną postacią, o której należy wspomnieć, jest Bogusław Miedziński. Urodzony 22 marca 1891 roku w Miastkowie Kościelnym polityk w okresie II Rzeczypospolitej doszedł

Topograficzna Karta Królestwa Polskiego, wyd. w 1843 r. z datą 1839 [...].

Źródło: Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. A III 085

Złożenie meldunku strażackiego podczas Narodowego Święta Konstytucji 3 Maja w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Budowa drogi relacji Miastków Kościelny – Żelechów. Obecnie ulica Warszawska w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Mapa Taktyczna Polski, WIG, 1937 r.
 Źródło: Arch. Map WIG, pas 41, słup 33

Mapa Taktyczna Polski, WIG, 1938 r.
 Źródło: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa, pas 41, słup 34

do najwyższych zaszczytów państwowych. Był synem oficjalisty dworskiego Karola i Sabiny z Moczulskich. Od najmłodszych lat związał się z ruchem socjalistycznym, biorąc między innymi udział w strajku szkolnym w 1905 roku. Następnie działał w Polskiej Partii Socjalistycznej i Polskiej Organizacji Wojskowej, a także I Brygadzie Legionów. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości pełnił wiele istotnych funkcji państwowych, m.in. posła na Sejm II, III i IV kadencji, a także ostatniego w II RP marszałka Senatu. W latach 1929-1938 był redaktorem naczelnym popularnego, prosanacyjnego

Żołnierz niemiecki podczas wojny
 w Miastkowie Kościelnym.
 Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Centrum Miastkowa Kościelnego.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Centrum Miastkowa Kościelnego. W dali droga w kierunku Żelechowa.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Widok na kościół w Miastkowie Kościelnym, 1965 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Rynek w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Mieszkańcy przy „żurawiu” w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Fotografia ślubna na moście w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Obchody Narodowego Święta Konstytucji 3 Maja na rynku w Miastkowie Kościelnym. W dali budynek organistówki.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

dziennika „Gazeta Polska”. Po klęsce wrześniowej znalazł się na emigracji, gdzie został odsunięty od wszelkich wpływów na sprawy państwa. Zmarł w Londynie 8 maja 1972 roku.

Po wybuchu II wojny światowej przez Miastków Kościelny przelała się fala uchodźców uciekających przed Niemcami w kierunku wschodnim i południowym, a także żołnierzy z rozbitych i wycofujących się oddziałów. 13 września nad Miastkowem pojawiły się niemieckie samoloty. Wieś została ostrzelana z karabinów, a przelatujące bombowce zrzuciły bomby m.in. na przypałacowy park oraz drogę w kierunku Brzegów, w wyniku czego jedna osoba została zabita, a jedna ranna. Gdy 16 września do Miastkowa wkroczyli Niemcy i rozpoczął się okres okupacji, nastąpił względny spokój. Wielu mieszkańców wróciło do swoich domów, przystosowując się do nowych warunków. Stała obecność żołnierzy niemieckich w Miastkowie rozpoczęła się

Mieszkańcy z końmi przy zabudowaniach gospodarczych.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Mieszkańcy podczas wykopków ziemniaków.
Fot. Archiwum Marianny Kamińskiej

Dzieci z widokiem na kościół w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Mieszkańcy na rynku w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum Marianny Kamińskiej

Zimowy krajobraz Miastkowa Kościelnego, 1950 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Centrum Miastkowa Kościelnego. W dali droga w kierunku Żelechowa, 1960 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

15 października, gdy jeden z oddziałów otrzymał tutaj kwatery. Zamieszkali oni m.in. w pałacu i budynku szkolnym. W pałacu odbywały się przesłuchania, w parku dokonywano egzekucji. Miastków Kościelny wraz z całą gminą znalazł się w granicach Generalnego Gubernatorstwa.

Na terenie Miastkowa i całej gminy Miastków Kościelny w czasie wojny prężnie działały polskie konspiracyjne organizacje wojskowe. Największym poparciem cieszyły się Armia Krajowa oraz Bataliony Chłopskie, mniejszym – Narodowe Siły Zbrojne.

Armia Czerwona wkroczyła do Miastkowa 28 lipca 1944 roku, rozpoczynając okres rządów komunistycznych. Po zakończeniu wojny pałac przeszedł na własność Skarbu Państwa i mieścił kolejno m.in. siedzibę Milicji Obywatelskiej, szkołę, przedszkole, biuro Państwowego Gospodarstwa Rolnego, a także mieszkania zastępcze dla potrzebujących rodzin. W 2002 roku pałac znalazł się w rękach prywatnych i został odrestaurowany.

Rynek w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Most na drodze prowadzącej do Miastkowa Kościelnego, 1950 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

W wyniku reformy rolnej z 1944 roku majątek miastkowski został rozparcelowany. PGR otrzymało 351,13 ha ziemi, 28 rodzin służby folwarcznej – 68 ha, 70 rodzin bezrolnych – 119,3 ha, 318 rodzin małorolnych – 298,65 ha, a 17 rodzin średniorolnych – 11,75 ha.

W 1954 roku tereny gminy Miastków podzielono na pięć gromad, które w latach 1958-1961 scalono. W Miastkowie znalazła się siedziba jednej z gromadzkich rad narodowych, na której czele stali kolejno: Kazimierz Lada z Glinek, Jan Śliński z Brzegów, Bolesław Moreń ze Zwoli Poduchownej, Jan Kondrej ze Zgórza, Wiesław Pięta z Ryczysk. W latach 60. w Miastkowie wybudowano ośrodek zdrowia, a także szkołę. W 1973 roku Miastków ponownie stał się siedzibą gminy. W 1984 r. do użytku oddano budynek Urzędu Poczto-Telekomunikacyjnego oraz dom nauczyciela, w 1985 r. siedzibę Banku

Budowa drogi na ulicy Warszawskiej w Miastkowie Kościelnym, 1965 r.

Fot. Archiwum Anny Mądrej

Handel na rynku w Miastkowie Kościelnym, 1975 r.

Fot. Archiwum Anny Mądrej

Spółdzielczego, a w 1987 r. podwyższono i przebudowano urząd gminy. W ostatnich latach XX wieku Miastków Kościelny wyraźnie się rozbudowywał, w 1994 r. został zgazyfikowany, co także przyciągnęło nowych mieszkańców.

Miastków Kościelny w 1961 roku liczył 568 mieszkańców, w kolejnych latach liczba ta powoli wzrastała, by na koniec 2021 roku osiągnąć 723 mieszkańców.

W 1972 roku w Miastkowie Kościelnym powstał klub sportowy Wilga Miastków Kościelny. W jego skład wchodziły cztery drużyny, a wśród nich seniorska, która obecnie gra na poziomie ligi okręgowej. Piłkarze korzystają z odnowionego boiska, którego właścicielem jest gmina Miastków Kościelny. Oprócz tego na terenie wsi działa Koło Gospodyń Wiejskich.

Gmina Miastków Kościelny intensywnie działa na rzecz swoich mieszkańców poprzez

Zwózka siana przez rynek w Miastkowie Kościelnym, 1960 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Kazimierz i Stanisław Soszkowie podczas pracy w tartaku.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Mieszkańcy przy kiosku na rynku w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

wykonanie szeregu inwestycji poprawiających codzienne życie. W latach 90. wybudowana została sieć wodociągowa, a w roku 2007 oczyszczalnia ścieków. Pobudowano sieć kanalizacji sanitarnej w Zwoli w 2010 roku, a w Starym Miastkowie i Oziemkówce w 2013 roku oraz kontynuowano budowę sieci w latach 2018-2019 w: Woli Miastkowskiej, Kujawach i Glinkach. Tam, gdzie nie było możliwe wykonanie sieci kanalizacyjnej, budowano przydomowe biologiczne oczyszczalnie ścieków w latach 2012-2014. W latach 2017-2020 rozbudowano gminną oczyszczalnię ścieków.

W celu poprawy bazy oświatowej wykonano szereg inwestycji w jednostkach oświatowych na terenie gminy. Przy szkole w Miastkowie Kościelnym wykonano obiekty sportowe w ramach programu Moje Boisko – Orlik 2012. Powstało wtedy boisko piłkarskie oraz boisko wielofunkcyjne wraz z zapleczem sanitarno-szatniowym. Wykonano także chodniki i ciągi komunikacyjne wraz z zagospodarowaniem terenu. W ramach programu Radosna Szkoła

w Zwoli, Zgórzu i Miastkowie Kościelnym wykonano place zabaw dla dzieci.

Dla najmłodszych utworzono nowe miejsca w żłobku poprzez adaptację starego budynku przedszkola w 2018 roku. Wtedy również zmodernizowano istniejący budynek przedszkola w Miastkowie Kościelnym, który ponadto wyposażono także w kuchnię.

Gmina Miastków Kościelny podejmuje też działania proekologiczne, polegające na termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej. W ten sposób ocieplono budynki urzędu gminy i szkół w Zgórzu, Brzegach w 2020 roku oraz w Miastkowie Kościelnym w 2022 roku. Na siedzibie urzędu gminy oraz miastkowskiej szkole wykonano panele fotowoltaiczne. Przeprowadzono także modernizację instalacji centralnego ogrzewania i instalacji elektrycznej.

Na przestrzeni lat gmina Miastków Kościelny inwestowała w poprawę dróg gminnych. Przebudowano ciągi komunikacyjne w Zwoli i Zasiadałach, a w roku 2022 zmodernizowano drogi gminne o łącznej długości ponad 14 km.

Pracownicy Urzędu Gminy Miastków Kościelny, 2022 r. Od lewej: Sławomir Rusak, Grzegorz Matryba, Patrycja Serzysko, Bartłomiej Jaroń, Beata Pazura, Bogumiła Moreń, Sylwia Gronek, Magdalena Tomasik, Aneta Bartkiewicz, Kinga Miszt, Edyta Sygocka, Jowita Domańska, Małgorzata Kazimierska, Anna Baran, Małgorzata Salamończyk, Anna Ponceleusz, Agnieszka Lada, Katarzyna Dadas, Anna Warowna, Zbigniew Mucha, Elżbieta Sitek, Wioletta Ulrich-Juś, Jerzy Jaroń.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Samorząd gminy Miastków Kościelny

Wójtowie gminy w okresie międzywojennym: Jan Kondej (1919-1936), Edward Czarnecki (1936-1944).

Naczelnicy gminy: Władysław Żurawek (1973-1981), Jerzy Górski 1981-1985, Jadwiga Wojda (1985-1990).

Wójtowie gminy: Jadwiga Wojda (1990-2010), Jerzy Jaroń (od 2010 roku).

Wójt Jan Kondej.
Fot. Archiwum Henryka Kondeja

Rada Gminy w roku 1934: Jan Kondej (wójt), Jan Witek, Bolesław Dadas, Jan Salamończyk, Władysław Siarkiewicz, Jan Skorupa, Stanisław Wielgosz, Jan Michna, Józef Tratkiewicz, Jan Serzysko, Aleksander Sasimowski, Karol Rogalski, Józef Pasik, Jan Moch, Stanisław Kot, Józef Kajka, Stanisław Frelik, Stanisław Chrzypowicz, Edward Czarnecki, Piotr Bąk.

Wójt Edward Czarnecki (w środku) przed urzędem gminy.
Fot. Archiwum Ewy Dziewickiej-Czarneckiej

Rada Gminy w roku 1937: Edward Czarnecki (wójt), Jan Witek, Bolesław Dadas, Jan Salamończyk, Aleksander Sasimowski, Stanisław Chrzypowicz, Jan Skorupa, Jan Moch, Stanisław Wielgosz, Stanisław Frelik, Piotr Lewicki, Piotr Rogala, Piotr Bąk, Józef Pasik, Józef Domaszczyński, Jan Michna, Józef Tratkiewicz, Jan Serzysko, Józef Kajka, Władysław Siarkiewicz.

Wójt Jadwiga Wojda (w kożuchu) wraz z radnymi, 2006 r.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Rada Gminy w latach 1944-1945: Jan Dąbrowski, Edward Witek, Jan Gałązka, Józef Domański, Stefan Wanecki, Karol Belka, Jan Serzysko, Józef Śliński, Władysław Baran, Józef Gasek, Władysław Serzysko, Stanisław Pazura, Stanisław Rogala, Jan Gurzkowski, Jan Soszka, Mika, Kazimierz Mućko, Kazimierz Sitek, Piotr Kołodziejek, Stanisław Wielgosz, Antoni Mikulski, Stanisław Skwarek, Stanisław Świeczak, Antoni Bajera, Walerian Dłużniewski.

Wójt Jerzy Jaroń (pierwszy z prawej), skarbnik Elżbieta Sitek, zastępca wójta Sławomir Rusak, 2022 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Odrodzony Samorząd

I Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 1990-1994: Henryk Kondej (przewodniczący), Andrzej Belka, Tadeusz Domaszczyński, Waldemar Jankowski, Henryk Komorowski, Józef Lewicki, Janusz Moreń, Stanisław Osiak, Stanisław Paduch, Piotr Henryk Pałyska, Kazimierz Pazura, Wiesław Pięta, Lesław Przybysz, Henryk Rybitwa, Henryk Salamończyk, Eugeniusz Szerszeń, Tadeusz Tratkiewicz, Marianna Zajęc.

II Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 1994-1998: Wiesław Pięta (przewodniczący), Marian Baran, Marek Bąk, Andrzej Belka, Halina Dadas, Bogusław Kaczyński, Henryk Komorowski, Waldemar Konarzewski, Bernard Moreń, Janusz Moreń, Henryka Odziemczyk, Kazimierz Pazura, Lesław Przybysz, Henryk Rybitwa, Zygmunt Szlązek, Tadeusz Tratkiewicz, Zbigniew Włodarczyk, Marianna Zajęc.

III Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 1998-2002: Wiesław Pięta (przewodniczący), Krzysztof Filip Baran, Marian Baran, Halina Dadas, Marek Jaroń, Bogusław Kaczyński, Henryk Komorowski, Andrzej Kowalczyk, Bernard Moreń, Sławomir Pałysa, Bogdan Pasik, Kazimierz Pazura, Tomasz Rogalski, Henryk Rybitwa, Henryka Tarczyńska, Tadeusz Tratkiewicz, Zbigniew Włodarczyk, Barbara Ewa Ziótek.

IV Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 2002-2006: Wiesław Pięta (przewodniczący), Krzysztof Filip Baran, Zofia Baranowska, Krzysztof Błachnio, Zbigniew Bytniewski, Stanisław Frączyk, Waldemar Grążka, Marek Jaroń, Bernard Moreń, Janusz Moreń, Sławomir Pałysa, Bogdan Pasik, Kazimierz Pazura, Wojciech Serzysko, Zbigniew Włodarczyk.

V Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 2006-2010: Władysław Włodarczyk (przewodniczący), Krzysztof Filip Baran, Adam Bytniewski,

Mariusz Bytniewski, Halina Dadas, Stanisław Frączyk, Marek Jaroń, Łukasz Mika, Janusz Moreń, Mariola Ochnio, Stanisław Odziemczyk, Bogdan Pasik, Kazimierz Pazura, Wojciech Serzysko, Zbigniew Włodarczyk.

VI Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 2010-2014: Marek Jaroń (przewodniczący), Krzysztof Filip Baran, Grzegorz Dadas, Seweryn Dębowski, Stanisław Frączyk, Jan Gałązka, Ryszard Konarzewski, Janusz Moreń, Mariola Ochnio, Stanisław Odziemczyk, Bogdan Pasik, Janusz Szostak, Zbigniew Włodarczyk, Marcin Zajęc, Tadeusz Zieliński.

VII Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 2014-2018: Marcin Zajęc (przewodniczący), Damian Baran, Jerzy Borkowski, Seweryn Dębowski, Halina Ducka, Marcin Jaroń, Ryszard Konarzewski, Monika Łubian, Janusz Moreń, Stanisław Odziemczyk, Bogdan Pasik, Janusz Szostak, Marta Warda, Barbara Wielgosz, Zbigniew Włodarczyk.

VIII Kadencja Rady Gminy Miastków Kościelny 2018-2023: Marcin Zajęc (przewodniczący), Damian Baran, Danuta Belka, Jerzy Borkowski, Halina Ducka, Sławomir Frelik, Karol Kuśmierczyk, Monika Łubian, Janusz Moreń, Stanisław Odziemczyk, Barbara Salamonik, Janusz Szostak, Tomasz Szubiński, Barbara Wielgosz, Zbigniew Włodarczyk.

Sołtysi w roku 1924: Jan Jaroń, Józef Baran, Grzegorz Serzysko, Jan Mika, Stanisław Paduch, Jan Szarek, Jan Łukasik, Jan Soszka, Piotr Gałązka, Józef Soszka, Józef Belka, Jan Wróbel, Franciszek Serzysko, Jan Stułka, Feliks Wysocki, Stanisław Chryzptowicz, W. Kret, Kaliński, Jan Piekarski, W. Baran, Jan Kopa, Jan Paduch, Kobziński, Jan Siwek, Jan Michna, Piotr Domański, Piotr Rutkowski, Feliks Wroniewicz, Piotr Domański, Jan Flakowski.

Władze samorządowe gminy Miastków Kościelny, 2022 r. Od lewej: Sławomir Rusak, Sławomir Frelik, Janusz Moreń, Damian Baran, Władysław Malitka, Grzegorz Dadas, Jan Polej, Franciszek Pałysa, Monika Szczygielska, Jolanta Mierzwińska, Krystyna Mika, Danuta Belka, Monika Łubian, Justyna Mazek, Barbara Salamonik, Elżbieta Sitek, Halina Ducka, Bożena Moreń, Barbara Wielgosz, Tomasz Szubiński, Teresa Bąk, Jerzy Borkowski, Zbigniew Włodarczyk, Janusz Szostak, Tadeusz Cichecki, Jerzy Jaroń, Marcin Zajac, Stanisław Odziemczyk, Karol Kuśmierczyk.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Sołtysi w roku 1939: Jan Serzysko, Stanisław Baran, Władysław Serzysko, Jan Wojciechowski, Franciszek Salamończyk, Stanisław Frelik, Stanisław Aniszewski, Józef Soszka, Piotr Belka, Józef Sitek, Józef Rogala, Antoni Paduch, Józef Kaniewski, Franciszek Salamończyk, Władysław Zieliński, Piotr Wojciechowski.

Sołtysi sołectw gminy Miastków Kościelny:

Brzegi: Jan Salamończyk, Jerzy Gurzkowski, Michał Borkowski, Adam Gruszczyński, Tomasz Szubiński.

Glinki: Kazimierz Lada, Bożena Moreń.

Kruszówka: Eugeniusz Szerszeń, Elżbieta Paduch, Władysław Malitka.

Kujawy: Józef Komar, Tadeusz Serzysko, Zbigniew Zajac, Janusz Szostak.

Miastków Kościelny: Jan Pałysa, Włodzimierz Dębowski, Mariusz Włodarczyk.

Oziemkówka: Stefan Serzysko, Franciszek Pałysa, Tadeusz Sionek, Franciszek Pałysa.

Przykory: Stanisław Soszka, Adam Kowalczyk, Stanisław Kobziński, Jarosław Zajac.

Ryczyska: Jan Pięta, Jan Gałązka, Halina Ducka, Andrzej Żaczek, Jolanta Mierzwińska.

Stary Miastków: Henryk Moch, Jerzy Baran, Marek Siwek, Kazimierz Rąbel, Jan Polej.

Wola Miastkowska: Józef Pasik, Wiesław Parzysek, Kazimierz Bogusz, Halina Belka, Stanisław Paduch.

Zabruzdy: Jan Rogala, Kazimierz Odziemczyk, Sławomir Belka, Henryk Rogala, Danuta Belka.

Zabruzdy Kolonia: Tadeusz Zboina, Halina Dadas, Monika Szczygielska.

Zasiadały: Henryk Rybitwa, Tadeusz Cichecki.

Zgórze: Władysław Zieliński, Waldemar Grażka, Marianna Pleskot, Justyna Mazek.

Zwola: Emilian Chudek, Tomasz Rogalski, Grażyna Mucha, Przemysław Kosiorek, Grzegorz Dadas.

Zwola Poduchowna: Apolinary Zwoliński, Henryk Komorowski, Leszek Kosicki, Urszula Salwa, Tadeusz Andrzejewski, Krystyna Mika.

Panorama Miastkowa Kościelna z lotu ptaka.
Fot. PEGAZ

Kapliczka w Starym Miastkowie.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

ROZDZIAŁ DRUGI

R y s h i s t o r y c z n y ,
p o ł o ż e n i e i c h a r a k t e r y s t y k a s o ł e c t w

Brzegi to wieś położona w południowo-zachodniej części gminy Miastków Kościelny. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 508 osób.

Najstarsze ślady osadnictwa w Brzegach pochodzą z epoki kamienia. Natomiast pierwsze wzmianki pisemne o prywatnej wsi Wola Brzegy pochodzą z końca XV wieku. Człon „wola” w nazwie wskazuje, że wieś powstała poprzez sprowadzenie na jej obszar osadników i zwolnienie ich na pewien czas ze wszystkich lub części czynszów i opłat na rzecz właściciela. Ze względu na to, że Brzegi występują w późniejszych latach jako część dóbr miastkowskich, należy przypuszczać, że zostały założone przez właścicieli majątku w Miastkowie Kościelnym.

W 1827 roku Brzegi liczyły 13 domów i 140 mieszkańców, zaś w 1885 roku – 246 mieszkańców. Powierzchnia wsi wynosiła 607 mórg i wchodziła ona w skład dóbr miastkowskich. Według spisu powszechnego z 1921 roku we wsi znajdowało się 78 budynków mieszkalnych, w których zamieszkiwało 476 osób.

W Brzegach działa Ochotnicza Straż Pożarna, która została powołana w 1969 roku. Głównymi inicjatorami jej założenia byli Władysław Jaroń, który został pierwszym prezesem, a także Antoni Sitek i Franciszek Śliński. Budynek, który wcześniej spełniał rolę świetlicy wiejskiej, został zaadaptowany na remizę strażacką. Nowa strażnica powstała w 2015 roku. Obecnie OSP w Brzegach liczy 34 członków. W 2017 roku powstała również Młodzieżowa Drużyna Pożarnicza, w skład której wchodzi 10 chłopców.

Dawna kamienna droga w Brzegach.

Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Droga w Brzegach, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

W Brzegach ma swoją siedzibę Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Brzegi i Zasiadały, które zajmuje się wspieraniem wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju edukacyjnego, społecznego, kulturalnego i gospodarczego wsi Brzegi i Zasiadały, a także wspieraniem rozwoju turystyki i agroturystyki. W Brzegach działa również Koło Gospodyń Wiejskich.

Glinki to wieś położona w centralnej części gminy Miastków Kościelny. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 56 osób.

Najstarsze wzmianki o prywatnej wsi Glinki pochodzą z XVI wieku. Wchodziła ona wtedy w skład dóbr miastkowskich z centrum w pobliskim Miastkowie Kościelnym, a jej właścicielem był Jakub Miastkowski herbu Topór. Wieś pozostawała w rękach prywatnych w kolejnych latach. W 1827 roku liczyła 7 domów i 50 mieszkańców, zaś w 1885 roku – 22 domy i 186 mieszkańców. Powierzchnia wsi wynosiła 118 mórg. Według spisu powszechnego z 1921 roku we wsi znajdowało się 19 budynków mieszkalnych, w których zamieszkiwało 136 osób.

W latach 60. XX wieku w Glinkach pobudowano Dom Ludowy.

Ochotnicza Straż Pożarna w Glinkach powstała w 1916 roku i była pierwszą jednostką na terenie gminy Miastków Kościelny. Jej utworzenie zainicjowali: Kazimierz Iwanicki, Kazimierz Domaszczyński, Stanisław Wielgosz i Stanisław Włocki z Miastkowa Kościelnego oraz Jan Wróbel, Bolesław Lada, Aleksander Kaniewski i Piotr Zieliński z Glinek. Pierwszy budynek remizy oddano do użytku w 1921

Krzyż drewniany w Glinkach.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

roku – stanął on w Miastkowie Kościelnym. Kolejna strażnica powstała dwanaście lat później, zaś obecną wybudowano w 1960 roku. Aktualnie OSP Glinki liczy 24 członków, którzy są mieszkańcami Glinek i Miastkowa Kościelnego. Nie funkcjonuje tu jednak jednostka ratowniczo-gaśnicza. Brak też samochodu pożarniczego. Druhowie mimo to kultywują tradycje strażackie. Uczestniczą we wszystkich przedsięwzięciach strażackich, uroczystościach państwowych i kościelnych, na których chętnie prezentują się w galowych mundurach.

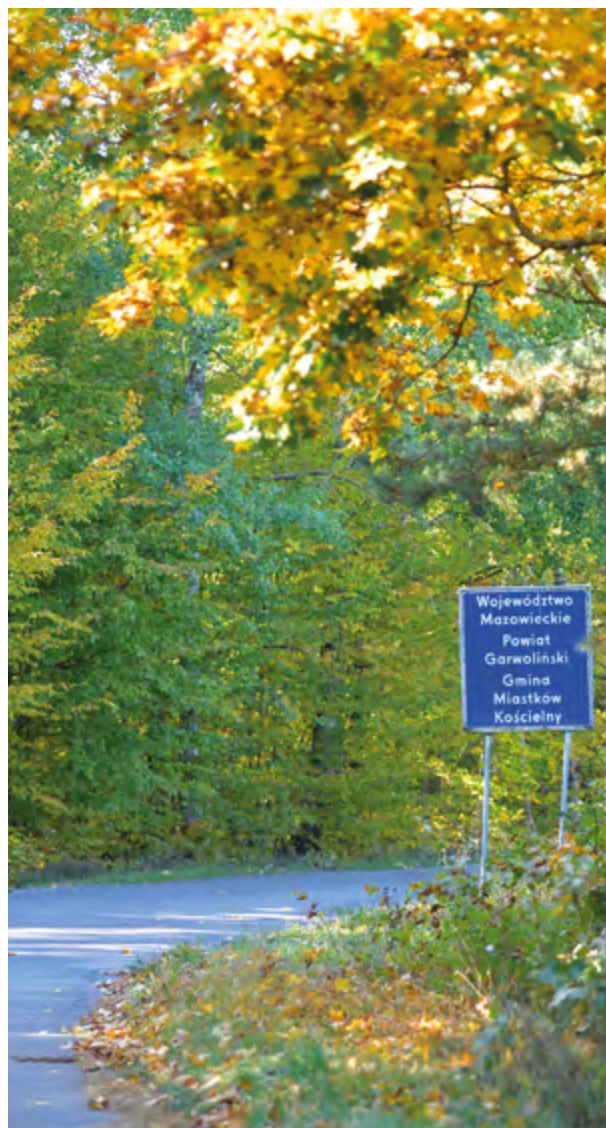
Granica województwa lubelskiego i mazowieckiego.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kruszówka to wieś położona w północno-wschodniej części gminy Miastków Kościelny. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 96 osób.

Nazwa wsi pochodzi od słowa „krusza”, czyli staropolskiego słowa oznaczającego gruszę. Najstarsze wzmianki o prywatnej wsi Kruszówka pochodzą z XVI wieku. Wchodziła ona wtedy w skład dóbr miastkowskich z centrum w Miastkowie Kościelnym, a jej właścicielem był Jakub Miastkowski herbu Topór. Wieś pozostawała w rękach prywatnych w kolejnych latach. W 1885 roku liczyła 12 domów i 125 mieszkańców. Była rozległa na 237 mórg. Według spisu powszechnego z 1921 roku we wsi znajdowało się 27 budynków mieszkalnych, w których zamieszkiwało 187 osób.

W Kruszówce działa Ochotnicza Straż Pożarna, która została założona w maju 1964 roku. Inicjatorami byli: Jan Zieliński, Bernard Moreń,

Remiza OSP w Kruszówce.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Zabytkowa kapliczka w Kruszówce (przed renowacją).

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Eugeniusz Szerszeń, Stanisław Jaroń i Stanisław Paduch. W latach 1970-1978 świetlica wiejska, zwana wtedy domem ludowym, została odremontowana, by lepiej służyć druhom. W roku 2008 został wybudowany garaż, a trzy lata później strażacy i mieszkańcy Kruszówki z własnej inicjatywy wyremontowali trzy pomieszczenia budynku świetlicy wiejskiej. W 2018 roku budynek przeszedł generalny remont. W chwili obecnej OSP Kruszówka liczy 19 członków aktywnych, 7 wspomagających i 4 honorowych. Druhowie z OSP w Kruszówce angażują się w organizację uroczystości gminnych, kościelnych i patriotycznych oraz akcje charytatywne. Corocznie uczestniczą w zawodach sportowo-pożarniczych oraz akcjach honorowego krwiodawstwa.

Prace przy belowaniu słomy.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kujawy to wieś położona w północnej części gminy Miastków Kościelny. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 234 osoby.

Nazwa wsi pochodzi od słowa „kujawa”, które oznacza miejsce nieurodzajne w polu, miejsce pozbawione drzew w lesie, wydmy. Wieś powstała najprawdopodobniej w drugiej połowie XIX wieku i jest najmłodszą miejscowością w gminie Miastków Kościelny. Pomimo tego ślady osadnictwa na terenie obecnej wsi Kujawy pochodzą z epoki kamienia, zaś badania archeologiczne wykazały także istnienie w jej pobliżu średniowiecznych stałych osad.

Złocące się kłosa żyta na kujawskich polach.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Według spisu powszechnego z 1921 roku wsi, która wtedy była charakteryzowana jako kolonia, znajdowało się 46 budynków mieszkalnych, w których zamieszkiwało 281 osób.

W Kujawach działa Koło Gospodyń Wiejskich.

Kapliczka przydrożna z inskrypcją „BOŻE POBŁOGOSŁAW MIESZKAŃCÓW KUJAW, 15.V.1948 R.”.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Oziemkówka to wieś położona w północno-zachodniej części gminy Miastków Kościelny, nad rzeką Wilgą. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 227 osób.

Nazwa wsi pochodzi albo od nazwy osobowej Ozimek, albo od słowa „ozimka” oznaczającego pole zasiane nasionami roślin ozimych. Badania archeologiczne wykazały ślady osadnictwa na tym terenie pochodzące już z czasów epoki brązu, a także starożytności i średniowiecza. Pierwsze pisemne wzmianki na temat wsi pochodzą z XVI wieku. Według rekognicjarza poborowego ówczesnym właścicielem

Mieszkańcy Oziemkówki, 1943/45 r.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Ochotnicy w Oziemkówce, 1918 r.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Mieszkańcy Oziemkówki w latach 1941-1956.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

miejsowości był Jan Radziwiński herbu Brodzic, cześnik czerski. Wtedy wieś nosiła nazwę Ozimkowa Wola (Ozijkowa Volija), co oznacza, że powstała poprzez sprowadzenie na jej obszar osadników i zwolnienie ich na pewien czas ze wszystkich lub części czynszów i opłat na rzecz właściciela.

W czasie powstania styczniowego na terenie Oziemkówki doszło do walk, które miały miejsce 1 stycznia 1864 roku. Rosjanie rozbili dwa połączone oddziały żandarmerii powstańczej dowodzonej przez Bertrama oraz Pawła Landowskiego. W walkach poległ też Władysław Górski.

Mieszkańcy Oziemkówki przy młynie, 1941 r.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Strażacy w Oziemkówce.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Służba wojskowa w Oziemkówce, 1956 r.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Punkt pomiarowy na Wildze w Oziemkówce.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Dawny punkt skupu mleka i przystanek w Oziemkówce.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Kapliczka z 2001 r. w Oziemkówe.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Oziemkówka w 1827 roku miała 14 domów i 141 mieszkańców, a 1885 roku – 21 domów i 219 mieszkańców. Miejscowość była centrum dóbr, na które w 1866 roku składały się folwarki: Oziemkówka, Gościewicz i Filipówka oraz wsie: Oziemkówka, Gościewicz, Filipówka i Brzuskowola. Całe dobra liczyły sobie 2240 mórg powierzchni. W Oziemkówe w 1832 roku znajdował się dwór, stodoła, stajnia, dwie obory, browar, karczma, młyn i kuźnia. Według spisu powszechnego z 1921 roku we wsi znajdowało się 48 budynków mieszkalnych, w których zamieszkiwało 347 osób.

W ramach akcji „tysiąc szkół na 1000-lecie Polski” w Oziemkówe wybudowano szkołę, zaś w latach 80. pobudowano dom nauczyciela.

W Oziemkówe działa Koło Gospodyń Wiejskich.

Prace rolnicze na polach przy Wildze w Oziemkówe.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Wierzby mazowieckie przy drodze wśród pól w Oziemkówe.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Przykory to wieś położona w zachodniej części gminy Miastków Kościelny. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 325 osób.

Nazwa Przykor (pierwotnie wieś nosiła miano Przekory) pochodzi od słowa „przekora” oznaczającego czyjąś stratę, szkodę. Najstarsze znaleziska archeologiczne z terenu wsi Przykory pochodzą z epoki kamienia, jednak nie brakuje też pozostałości z czasów późniejszych – starożytności i średniowiecza. Miejscowość znana jest przynajmniej od XVI wieku, kiedy występuje w dokumentach jako wieś szlachecka. W 1827 roku w Przykorach stało 13 domów, w których mieszkało 85 mieszkańców. W 1885 roku było ich odpowiednio 17 i 172, zaś powierzchnia wsi wynosiła 405 mórg. Według spisu powszechnego z 1921 roku we wsi znajdowały się 54 budynki mieszkalne, w których zamieszkiwało 313 osób.

Kapliczka w Przykorach z inskrypcją „BOŻE BŁOGOSŁAW NAM I NASZYM DZIECIOM”.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Ochotnicza Straż Pożarna w Przykorach powstała w 1923 roku. Inicjatorami tego przedsięwzięcia byli: Antoni Dębowski, Franciszek Lewicki, Aleksander Salamończyk, Stanisław Dąbrowski, Władysław Sitek, Stanisław Frelik i Stanisław Serzysko. Na początku lat trzydziestych wybudowano drewnianą remizę strażacką, która służyła do 1962 roku, kiedy zbudowano murowany budynek. W 2003 roku zastąpiono go obecnie używaną strażnicą, którą w 2021 powiększono o ogród zimowy. Jednostka OSP Przykory obecnie liczy 21 członków, w tym 2 honorowych. Strażacy z Przykor uczestniczą chętnie w różnego rodzaju szkoleniach, konkursach, akcjach społecznych i sportowych. Sprawują również pieczę nad orkiestrą dętą, która powstała w 2004 roku.

W Przykorach działa również Koło Gospodyń Wiejskich „Przykorzanki”, które zostało zarejestrowane jako stowarzyszenie w 2021 roku.

Przykład urokliwej architektury wiejskiej w Przykorach.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Droga leśna łącząca Przykory i Stary Miastków.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Ryczyska to wieś położona w centralnej części gminy Miastków Kościelny. Wchodzi w skład parafii w Zwoli Poduchownej. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 248 osób.

Nazwa wsi najpewniej pochodzi od słowa ryczeć, jest więc związana z wypasem lub hodowlą bydła w tej okolicy. Najstarsze wzmianki o prywatnej miejscowości pochodzą z XVI wieku. We wsi znajdował się folwark z dworem, po których jednak nie pozostały żadne zabudowania. Charakterystyczny jest tylko układ przestrzenny oraz zachowany drzewostan. Oprócz wsi i folwarku na terenie obecnych Ryczysk znajdował się też drugi folwark nazywany Teodozin, położony na zachód od zabudowań

włościańskich. W 1827 roku wieś liczyła 18 domów i 192 mieszkańców, natomiast w 1885 roku 24 domy i 206 mieszkańców. Według spisu powszechnego z 1921 roku we wsi znajdowało się 65 budynków mieszkalnych, w których zamieszkiwało 456 osób. Co ciekawe, we wsi żyła wtedy względnie liczna, 43-osobowa społeczność żydowska.

Kapliczka w Ryczyskach z inskrypcją
„ODMAWIAJCIE RÓŻANIEC I CZYŃCIE POKUTĘ. FATIMA 1997.
W HOŁDZIE MATCE BOŻEJ FATIMSKIEJ W 90. ROCZNICĘ OBJAWIEŃ FATIMSKICH.
MIESZKAŃCY RYCZYSK. PAŹDZIERNIK 2007.”

Ochotnicza Straż Pożarna w Ryczyskach została założona z inicjatywy proboszcza parafii Zwola Poduchowna księdza Nazarewicza w dniu 10 października 1927 roku. Do straży wstąpiło wówczas 24 ochotników. Drewnianą strażnicę oddano do użytku w 1938 roku, zaś w 1954 roku rozpoczęto budowę nowej remizy. Niestety wieloletnie utrudnienia ze strony władz lokalnych spowodowały, że budynek ukończono dopiero w 1968 roku. Przez kolejne lata budynek był stale modernizowany, a drухowie dbali o zakup nowego sprzętu. W chwili obecnej OSP Ryczyska liczy 32 czynnych członków. Druhowie z jednostki aktywnie uczestniczą również w akcjach przeciwpowodziowych na terenie gminy i powiatu. Oprócz ratowania

życia i mienia ludzkiego angażują się w akcje honorowego krwiodawstwa. Ponadto strażacy z OSP Ryczyska biorą udział w zawodach sportowo-pożarniczych. Chętnie angażują się w akcje organizowane przez władze gminy, parafię oraz imprezy charytatywne. Służą pomocą w zabezpieczeniu placu i ochronie uczestników wydarzenia.

W Ryczyskach działa również Koło Gospodyń Wiejskich.

Stary Miastków to wieś położona w północno-zachodniej części gminy Miastków Kościelny, nad rzeką Wilgą. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie

Nieistniejący dworek w Starym Miastkowie.

Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 425 osób.

Nazwa miejscowości pochodzi od słowa „miastko”, czyli małe miejsce, miasteczko, miasto, miejscowość. W XVI wieku Stary Miastków nosił nazwę Miastkowo Małe (Miastkowo Minor). Na terenie wsi Stary Miastków znajdują się liczne ślady osadnicze z różnych okresów historii – począwszy od epoki kamienia, przez epokę brązu, starożytności do średniowiecza i czasów nowożytnych. Pierwsze pisane wzmianki o Starym Miastkowie pochodzą z XV wieku, kiedy znajdował się on w posiadaniu rodziny Radziwińskich. Do 1876 roku złączony był z dobrami Miastków Kościelny, a potem przeszedł w inne ręce. W XX wieku folwark należał do Jana Eustachego Kowerskiego. Dobra w Starym Miastkowie w 1885 roku miały 1061 mórg powierzchni, znajdowały się tam: dwór, młyn na Wildze, 3 budynki murowane,

Drewniany krzyż w Starym Miastkowie.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Krajobraz rolniczy w Starym Miastkowie.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Wypas bydła w Starym Miastkowie.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

16 drewnianych, smolarnia, pokłady torfu, staw i dwie sadzawki. W 24 domach mieszkały 444 osoby. Dwór i park nie zachowały się, choć po siedzibie szlacheckiej pozostały ślady archeologiczne. Wiadomo, że na początku XIX wieku wcześniejsze zabudowania mieszkalne zastąpił murowany dwór, który uległ zniszczeniu w XX wieku. Młyn wodny został rozebrany w 1920 roku, a jedyną po nim pozostałością jest grobla młyńska. Według spisu powszechnego z 1921 roku we wsi Stary Miastków stało 59 budynków, które zamieszkiwało 396 osób, natomiast folwark składał się z 4 budynków i 212 mieszkańców.

Ochotnicza Straż Pożarna w Starym Miastkowie powstała w 1926 roku. Jej założycielami

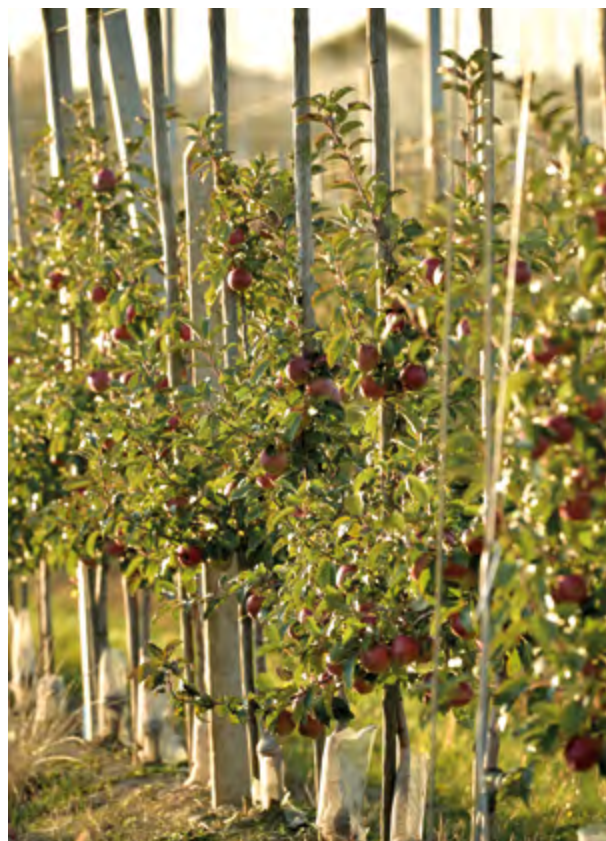

Wiejski krajobraz w Starym Miastkowie.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

byli: Jan Moch, Józef Baran i Grzegorz Siwek. W niedługim czasie po założeniu jednostki wybudowano remizę strażacką, w której zarówno przed II wojną światową, jak i po jej zakończeniu znajdowała się szkoła. W 1953 roku wybudowano remizę drewnianą, a po dwudziestu latach rozpoczęto prace nad budową murowanego domu strażaka, który został oddany do użytku w 1976 r. W latach 1987-1991 druhowie ochotnicy sukcesywnie modernizowali remizę – zmieniony został dach, powiększono dużą salę i zorganizowano zaplecze kuchenne. W 2008 roku przeprowadzono kolejny gruntowny remont. Obecnie jednostka liczy 44 członków czynnych i 17 honorowych. Od 2019 roku przy OSP działa również Młodzieżowa

Sady owocowe w Starym Miastkowie.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Koniki polskie w Starym Miastkowie.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Drużyna Pożarnicza, która liczy 10 chłopców i 11 dziewcząt. OSP Stary Miastków uczestniczy w licznych uroczystościach religijnych oraz państwowych. Bierze również udział w zawodach sportowo-pożarniczych. Często wzywana jest do różnego rodzaju akcji ratunkowych ze względu na swoją mobilność i dogodne położenie przy drodze powiatowej.

W Starym Miastkowie działa również Koło Gospodyń Wiejskich, które zostało zarejestrowane jako stowarzyszenie w 2020 roku. Funkcjonuje tutaj także Ludowy Klub Sportowy Laguna Stary Miastków.

Most drewniany na Wildze w Starym Miastkowie.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Wola Miastkowska to wieś położona w północno-wschodniej części gminy Miastków Kościelny. Wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 248 osób.

Nazwa Wola Miastkowska wskazuje, że pierwotnie była to osada zwolniona przez pewien czas ze wszystkich lub części czynszów i opłat na rzecz właściciela dóbr miastkowskich, od których pochodzi drugi człon nazwy miejscowości. Pierwsze pisemne wzmianki o wsi pochodzą z XV wieku, kiedy jest wspomniana jako własność Jana Radziwińskiego. W późniejszych latach folwark pozostawał w rękach posiadaczy dóbr miastkowskich. Zmieniło się to dopiero w roku 1876, kiedy został wydzielony. W 1827 roku we wsi stało 25 domów, w których mieszkały 173 osoby, w 1885 roku było tu

21 domów, 268 mieszkańców 1510 mórg powierzchni, natomiast spis z 1921 roku mówi o 58 domach i 378 mieszkańcach.

Ochotnicza Straż Pożarna w Woli Miastkowskiej powstała w 1925 roku, jej założycielami byli: Jan Bąk, Jan Kuśmierczyk i Franciszek Salamończyk. Pod koniec lat 50. pobudowano dom ludowy, który spełniał funkcję remizy. Lata 60. to upadek straży, a po pożarze wsi w 1970 roku, podczas którego spłonęło około 50 budynków, nastąpiło odbudowanie siedziby OSP. Dzięki wzmożonym działaniom jednostka 18 kwietnia 1997 roku została włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. W 2018 roku został przeprowadzony gruntowny remont garaży, wykonano nową posadzkę, odnowiono elewację oraz pomalowano ściany. Zakupiono szafki na ubrania oraz wykonano łazienkę. Większość prac strażacy wykonali samodzielnie

Zabytkowy drewniany dom i krzyż w Woli Miastkowskiej.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Nowa droga przy OSP w Woli Miastkowskiej.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Unikalne drzwi w Zabruzdach.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

w czynie społecznym. Obecnie jednostka liczy 31 członków czynnych, w tym 27 z ukończonymi kursami oraz 36 członków wspierających.

W Woli Miastkowskiej działa również Koło Gospodyń Wiejskich.

Zabruzdy to wieś położona w północno-wschodniej części gminy Miastków Kościelny. Wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 219 osób.

Nazwa wsi nawiązuje do miejsca położonego „za bruzdami”. W XVI wieku miejscowość występuje w dokumentach jako Zabrozdy. W 1576 roku współwłaścicielami wsi były rodziny Miastkowskich i Warszewickich. W późniejszych latach wieś i folwark w Zabruzdach wchodziły w skład dóbr miastkowskich i dzielił ich las. W 1827 roku we wsi było 13 domów i 87 mieszkańców, w 1885 roku liczba domów się nie zmieniła, a mieszkańców było 168.

Kapliczka z 1948 r. w Zabruzdach.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

W 1921 roku we wsi znajdowały się 33 domy zamieszkałe przez 235 mieszkańców, natomiast kolonia nazywana Sośnią liczyła 9 budynków i 53 mieszkańców.

W Zabruzdach od 1917 roku działa Ochotnicza Straż Pożarna. Jej założycielami byli: Piotr Belka, Stanisław Kret, Józef Belka, Józef Pasik i Franciszek Pasik. W 1948 roku zbudowano remizę strażacką. W 1987 roku przystąpiono do budowy nowej strażnicy, która została oddana do użytku cztery lata później. Jednostka z Zabruzd od lat kultywuje tradycje strażackie. Ochotnicy dbają o zabytkowy sprzęt, m.in. o sikawkę z 1883 roku i strażacki wóz konny, z którymi występują m.in. w międzynarodowych zawodach sikawek w Cichowie oraz Trzebiatowie, a także podczas Mazowieckich Zawodów Sikawek w Garwolinie. Strażacy świadczą też

Urokliwy bocianiec w Zabruzdach.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

wiele prac na rzecz środowiska i gminy. Druhowie od lat oddają honorowo krew.

W Zabrudzach działa również Koło Gospodyń Wiejskich.

Zabruzdy-Kolonia to wieś położona w północno-wschodniej części gminy Miastków Kościelny. Wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 137 osób.

Pierwszy człon nazwy wsi nawiązuje do miejsca położonego „za brudami”, zaś słowo „kolonia” wskazuje, że była to część wsi Zabruzdy oddalona od głównej zabudowy włościńskiej. Najstarsze ślady osadnictwa na terenie wsi pochodzą z epoki kamienia, jednak potwierdzone archeologicznie istnienie osady datuje się na średniowiecze. Historia wsi Zabruzdy i Kolonia-Zabruzdy jest ściśle ze sobą związana. Na obszarze miejscowości mieściły się zabudowania folwarku Zabruzdy, który wchodził w skład dóbr miastkowskich. Jego obszar w 1885 roku wynosił 909 mórg, zaś na zabudowania folwarczne składało się 12 drewnianych budynków. Oprócz nich działały tu także młyn wodny, browar i smolarnia. Ostatnim właścicielem był hrabia Jakub Potocki, który zapisał w testamencie folwark na rzecz fundacji swego imienia. W 1921 roku folwark liczył sobie 3 domy i 73 mieszkańców. Około 1935 roku dobra folwarku zostały rozparcelowane. Nie zachowały się ślady po dawnej zabudowie.

Zasiadały to wieś położona w południowej części gminy Miastków Kościelny. Wchodzi w skład parafii w Wilczyskach. Według

stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 112 osób.

Badania archeologiczne wykazały istnienie na terenie wsi śladów osadnictwa pochodzących w epoki kamiennej i epoki żelaza. Zasiadały to wieś szlachecka, której istnienie potwierdzają dokumenty z XVI w. W 1569 roku należała do możnej rodziny Ciołków – właścicieli Żelechowa. Z czasem z należących do nich dóbr wydzielono Goniwilk. Zasiadały to jedyna miejscowość w gminie Miastków Kościelny, która nie leży w granicach historycznego Mazowsza, lecz w ziemi stężyckiej – części Małopolski. W XIX wieku wśród właścicieli folwarku można wymienić Ludwika i Maurycego Naufeldów, Wincentego Łubkowskiego czy Szymona Niemyskiego. W 1827 roku wieś liczyła 6 domów i 47 mieszkańców. Według spisu z 1921 roku istniały dwie wsie – Zasiadały Nowe i Zasiadały Stare. W pierwszych było

31 domów i 226 mieszkańców, a w drugich 22 domy i 142 mieszkańców.

Decyzję o powołaniu jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w Zasiadałach podjęli mieszkańcy miejscowości podczas zebrania w 1965 roku. Pierwszym prezesem został ówczesny sołtys wsi Edward Bąk, naczelnikiem – Henryk Leszko. W 1974 roku wieś administracyjnie stała się częścią gminy Miastków Kościelny. Na pierwszym zebraniu wiejskim w 1975 roku wraz z zarządem „nowej gminy” podjęto decyzję o zakupie drewnianego budynku, który przeznaczony został na pierwszą strażnicę. Była to drewniana stodoła, którą podzielono na dwie części: w jednej z nich znajdowała się świetlica wiejska, w drugiej magazyn strażacki. W 1986 roku rozpoczęły się prace nad budową murowanego budynku z przeznaczeniem na sklep oraz świetlicę wiejską. W roku 2009 rozpoczęły się prace nad rozbudową remizy, które trwały 7 miesięcy, a trzy lata później podczas gminnych obchodów Dnia Strażaka miało miejsce oficjalne otwarcie i poświęcenie strażnicy oraz odsłonięcie stojącej przed nią figury św. Floriana. Od 2004 roku druhowie biorą udział w zawodach sportowo-pożarniczych, odnosząc sukcesy, a także w akcjach gaśniczych i przeciwpowodziowych, angażując się też w organizację dożynek, festynów i innych imprez plenerowych.

W latach 70. XX wieku w Zasiadałach działało Koło Gospodyń Wiejskich, które skupiało około 30 osób. Przewodnicząca Teresa Owczarek i Kazimiera Sowa organizowały zabawy taneczne w remizie strażackiej oraz wyjazdy do sanktuariów maryjnych. Gospodynie prowadziły spotkania, np. darcie pierza oraz ostatki. Niestety z upływem lat KGW przestało funkcjonować z powodu śmierci członkiń koła.

Dwa krzyże w Zasiadałach
(po lewej „karawaka” – krzyż pandemiczny).

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Koło Gospodyń Wiejskich z Zasiadał
podczas wycieczki do sanktuarium maryjnego.

Fot. Archiwum Grażyny Młot

Zgórze to wieś położona w zachodniej części gminy Miastków Kościelny. Od początku swego istnienia wchodzi w skład parafii w Miastkowie Kościelnym. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo zamieszkuje 532 osoby.

Nazwa wsi Zgórze oznacza teren pagórkowaty, z kolei Rudnik (część wsi) był pierwotnie miejscem, gdzie pozyskiwano rudę żelaza. Na terenie Zgórza (dawna wieś Rudnik) badania archeologiczne wykazały bogate ślady osadnictwa z różnych epok, najstarsze pochodzą z neolitu. Na obszarze obecnej wsi Zgórze leżały trzy istotne jednostki osadnicze: folwarki Zgórze i Huta Miastkowska oraz folwark i wieś Rudnik. Zgórze to dawna wieś szlachecka wzmiankowana już w XV wieku, pierwsze wzmianki o Rudniku pochodzą z XVI wieku,

Mleczarnia w Zgórzu.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Droga w Zgórzu z lat 30. XX w.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Żniwa na polach sołectwa Zgórze.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Prawdopodobnie w tym miejscu znajdował się wjazd do dworu w Hucie Miastkowskiej.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

zaś o Hucie Miastkowskiej z wieku XIX. Zarówno Rudnik, Huta Miastkowska, jak i Zgórze związane były z dobrami miastkowskimi i należały do ich kolejnych właścicieli. Ostatnimi właścicielami folwarku Zgórze byli Stanisław i Józef Wilfordowie, od których imion pochodzą nazwy kolonii Stasin i Józefów, które powstały na gruntach rozparcelowanego majątku. W majątku Huta Miastkowska od połowy XIX wieku istniała duża huta szkła. W 1885 roku folwark Zgórze liczył 1167 mórg powierzchni, 3 domy i 48 mieszkańców, Rudnik – 661 mórg, 31 domów i 235 mieszkańców, Huta Miastkowska – 497 mórg, 12 domów i 73 mieszkańców. W 1921 roku w Zgórzu było 18 domów i 109 mieszkańców, w Rudniku – 2 domy i 63

Krzyż przydrożny w Zgórzu.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kaplica w Zgórzcu.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

mieszkańców, w Hucie Miastkowskiej – 9 domów i 63 mieszkańców, w Stasinie i Józefowie odpowiednio – 16 domów i 106 mieszkańców oraz 18 domów i 105 mieszkańców.

Z dokumentu z 1853 roku wynika, że w Hucie Miastkowskiej znajdowała się szkółka, w której nauczycielem był Tomasz Stasio.

Początek działalności Ochotniczej Straży Pożarnej w Zgórzcu datuje się na 1950 rok, jednak według posiadanych dokumentów zebranie założycielskie odbyło się w 1957 roku. Wówczas przyjęto statut i wybrano zarząd, w którego skład weszli: Jan Gurzkowski, Władysław Zieliński, Roman Grążka, Władysław Tobiasz, Jan Zboina, Władysław Grążka i Jan Paduch. Pierwszym pomieszczeniem straży pożarnej była niewielka sala przy budynku dawnej mleczarni, a później przy kółku rolniczym. Pod koniec lat 70. OSP w Zgórzcu ze składek całej społeczności wiejskiej nabyła grunt, na którym wybudowano strażnicę, z której strażacy korzystają do dziś.

W Zgórzcu działa Koło Gospodyń Wiejskich „Zgórzanki”, które zostało zarejestrowane jako

stowarzyszenie w 2018 roku. Kultuwuje ono tradycje ludowe regionu poprzez występy wokalne czy uprawianie rękodzieła i promocję folkloru. Na terenie wsi funkcjonuje też Polski Związek Hodowców Gołębi Poczтовых, który zajmuje się organizowaniem wystaw gołębi oraz udziałem w wystawach ogólnopolskich.

W Zgórzcu znajduje się niewielka murowana kaplica, w której co niedziela odprawiane są Msze Święte. Nadzór nad nią sprawują księża z parafii pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Miastkowie Kościelnym.

Kaplica w Zgórzcu – wewnątrz podczas niedzielnej Mszy Świętej.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Zwola to wieś położona w południowo-wschodniej części gminy Miastków Kościelny, nad rzeką Wilgą. Wchodzi w skład parafii w Zwoli Poduchownej. Według stanu na koniec 2021 roku sołectwo Zwola zamieszkuje 515 osób.

Nazwa wsi Zwola pochodzić może od „z woli”, czyli za czyjąś aprobatą lub „zwolić” – wybrać, obrać. Oznacza więc miejsce, które zostało wybrane i powstało za zgodą. Zwola jest jedną z najstarszych miejscowości w gminie Miastków Kościelny, nieprzerwanie zamieszkałą od ponad tysiąca lat. Świadczą o tym pozostałości wczesnośredniowiecznego grodziska, które miejscowi nazywają „okopami szwedzkimi”. Jest ono jednak datowane na XI wiek. Położenie na pograniczu Mazowsza i Małopolski pełniło ważną rolę w ówczesnym systemie obronnym. Świadczy o tym wielkość grodziska – około 200 na 150 metrów, a także solidne obwarowania z fosą i palisadą.

Najstarsza pisemna wzmianka o Zwoli pochodzi z dokumentu z 1415 roku, w którym pojawia się jako Yswola. Pierwotnie miejscowość należała do rodziny Zwolskich, której protoplastą był znany rycerz Mikołaj Powąła z Taczewa, podkomorzy sandomierski, uczestnik bitwy pod Grunwaldem. Zasłużoną postacią dla Zwoli był potomek Mikołaja Jan Powąła Zwolski, który w XVI wieku podjął śmiałe plany rozwoju miejscowości. W 1526 roku w wyniku jego starań księżna Anna Mazowiecka nadała Zwoli chełmińskie prawa miejskie, jednak lokacja okazała się nieudana.

W kolejnych latach dobra zwolskie przeszły w ręce rodziny Lasockich. Spis miast i wsi z 1827 roku podaje, że Zwola była własnością

Mieszkańcy Zwoli przy maszynie do szycia.
Fot. Archiwum SP w Zwoli

Mieszkańcy Zwoli podczas żniw.
Fot. Archiwum SP w Zwoli

Wczesnośredniowieczne grodzisko w Zwoli.
Fot. Archiwum SP w Zwoli

rządową, natomiast w kolejnych latach majątkiem zarządzali m.in. Józef Szczucki, Władysław Bukowski i Stanisław Wojdecki.

Dziedzic Zwoli Jan Zwolski za wspieranie powstania styczniowego utracił swój majątek. Przeszedł on na własność namiestnika Stan-kiewiczza. Druga połowa XIX wieku to okres konfliktu między włościanami i dworem o dostęp do lasów i pastwisk. W 1827 roku w Zwoli znajdowało się 27 domów z 159 mieszkańcami, a w 1885 roku – 47 domów i 421 mieszkańców. Wieś liczyła 1800 mórg powierzchni. W 1921 roku obie wsie – Zwola i Zwola Poduchowna

Kapliczka na rozstaju dróg w Zwoli.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

– składały się z kilku części, wśród nich były: Kolonia Zwola, Zwólka, Dąbrowa, Suchowola i Gąsów. Wszystkie razem miały 144 domy i 995 mieszkańców.

W czasie II wojny światowej okolice Zwoli zostały ostrzelane przez wojska niemieckie. W wyniku tych działań we wsi wybuchł pożar, zaś pocisk, który spadł na podwórko rodziny Bytniewskich, doprowadził do śmierci Władysława Bytniewskiego, trójki dzieci Heleny i Antoniego Krupniewskich oraz Emilii Moreniówny.

Na początku lat 80. w budynkach szkolnych uruchomiono przedszkole, które po kilku latach zaprzestało swojej działalności. W 1993 roku oddano do użytku nowy budynek szkoły.

Straż ogniowa w Zwoli została powołana w 1926 roku z inicjatywy ówczesnego proboszcza parafii Zwola księdza Stefana Nazarewicza. Został on prezesem nowo powołanej jednostki, funkcję naczelnika pełnił Ignacy Salamoniak. W 1933 roku strażacy zbudowali remizę strażacką, a w latach 60. pobudowano dom ludowy, który pełnił też rolę strażnicy. W 2006 roku z pomocą gminy zakończono rozbudowę i modernizację remizy. Obecnie OSP w Zwoli liczy: 43 członków czynnych, 6 honorowych i 12 członków MDP.

W Zwoli działa Koło Gospodyń Wiejskich „Zwolanki”. Zajmuje się ono między innymi zwiększeniem uczestnictwa mieszkańców w kulturze, kultywowaniem folkloru i sztuki ludowej.

Zwola Poduchowna

Początkowo istniała wieś Zwola, która w wyniku kolejnych aktów prawnych została podzielona na kilka miejscowości. Spośród nich

do dziś, jako osobna wieś, zachowała się Zwola Poduchowna. Pochodzenie pierwszego członu jej nazwy zostało wyjaśnione wcześniej, natomiast drugi odnosi się do kościoła i parafii, które powstały na terenie miejscowości. Według stanu na koniec 2021 rok sołectwo Zwola Poduchowna ma 214 mieszkańców.

Na obszarze dzisiejszej Zwoli Poduchownej powstało miasto lokowane na prawie chełmińskim, jednak nie przetrwało ono próby czasu. Jedyną po nim pozostałością jest lokalna nazwa Kałabunka, której mieszkańcy okolicy używają wobec obszaru położonego na południe od kościoła, w pobliżu Wilgi, gdzie miały wznosić się zabudowania miejskie. Przetrwała natomiast parafia pw. św. Anny, która działa do dzisiaj. Jej losy były jednak trudne, ponieważ rodzina Lasockich, ówczesnych właścicieli wsi Zwola, zamieniła zwolski kościół na protestancki zbór w II połowie XVI wieku. Jednak w XVII wieku rodzina Lasockich wróciła na łono Kościoła katolickiego i podjęła decyzję o budowie zachowanej do dziś świątyni.

W okresie powstania styczniowego niezwykle ważną rolę odegrał proboszcz zwolskiej parafii ks. Leon Korolec. Do Zwoli przybył on w 1861 roku i od razu, obok pracy duszpasterskiej, zajął się działalnością niepodległościową. Wśród miejscowej ludności prowadził agitację patriotyczną, zaś ziemian namawiał do rozwiązania kwestii chłopskiej. Kiedy w 1863 roku wybuchło powstanie, ks. Korolec objął szereg ważnych funkcji, m.in. naczelnika powiatu łukowskiego, naczelnika policji czy komisarza Rządu Narodowego na województwo podlaskie. Po upadku powstania musiał uciekać z kraju. Zmarł we Francji w 1865 roku.

W 1921 roku obie wsie – Zwola i Zwola Poduchowna – składały się z kilku części, wśród nich były: Kolonia Zwola, Zwólka, Dąbrowa, Suchowola i Gąsów. Wszystkie razem miały 144 domy i 995 mieszkańców.

W Zwoli Poduchownej funkcjonuje KGW. Znajduje się tam także hotel Olszynowy Dwór, którego siedzibą jest replika dworu szlacheckiego ze wsi Wysoka koło Przybyszewa.

Szkoła w Oziemkówe.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

ROZDZIAŁ TRZECI

Dzieje szkolnictwa

Szkoła Podstawowa
im. Leona Wyczółkowskiego
w Miastkowie Kościelnym

Dzieje szkolnictwa w Miastkowie Kościelnym zaczęły się przed wiekami. Najstarsze informacje o funkcjonowaniu szkoły dotyczą 1603 roku, kiedy parafię w Miastkowie Kościelnym wizytował ówczesny biskup poznański Wawrzyniec Goślicki. W dokumentach pojawił się zapis, iż przy parafii funkcjonuje szkoła, której rektorem jest Stanisław z Miastkowa, zaś kantorem Jan z Rudnik. Uposażeniem szkoły była dziesięcina z dwóch łanów ziemi we wsi Brzoza, która jednak w czasie wizyty biskupa nie była wypłacana przez właściciela wsi Maksymiliana Bogleńskiego.

Szkoła w Miastkowie Kościelnym, 1950 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

Dokładne odtworzenie dziejów szkoły w Miastkowie jest trudne ze względu na fakt, że kronika spisywana przez Wiktora Gryglickiego, Waleriana Dłużniewskiego, Jana Gondka i Stanisława Osiaka zaginęła. W 1912 roku w Miastkowie funkcjonowała trzyoddziałowa szkoła. Nauczanie prowadzone było w budynkach prywatnych. W tym czasie na potrzeby oświaty hrabia Potocki przeznaczył ziemię

Budynek szkoły w Miastkowie Kościelnym, 1963 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

między obecnymi ulicami Kochanowskiego, Słowackiego, Mickiewicza i Rynek, gdzie w latach 1914-1916 gmina postawiła murowany budynek szkoły, tzw. murowankę. W 1922 roku pozyskano kolejną salę, tzw. drewniankę, gdy z Miastkowa do Stoczka Łukowskiego przeniesiono sąd. Poza tym korzystano z sali w remizie strażackiej OSP Glinki położonej przy ul. Rynek. W tamtym okresie nauczycielami byli: Walerian Dłużniewski, Wiktor Gryglicki, Wanda i Stanisław Kotowie, Stanisław Jużyk, Piotr Komosa.

Oświata w tamtym czasie zmagala się z wieloma problemami, zwłaszcza materialnymi. Nie inaczej było w Miastkowie, gdzie brakowało ławek i pomocy dydaktycznych dla uczniów, zaś pomieszczenia szkolne nie były ogrzewane. Poza tym rodzice niechętnie wysyłali swoje dzieci do szkoły ze względu na liczne obowiązki, jakie miały one w gospodarstwach. Wiele zmieniło się w związku z dekretem naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego z 7 lutego 1919 roku. Wprowadzał on obowiązkowe 7-letnie nauczanie dla dzieci od 7. roku życia, na gminy nakładał obowiązek utrzymywania placówek oświatowych. Z ramienia samorządu prezesem Dozoru Szkolnego gminy Miastków został ksiądz Jan Haraszewski, proboszcz parafii Zwola.

W czasie II wojny światowej kierownikiem szkoły w Miastkowie Kościelnym był Walerian Dłużniewski. Wybuch wojny opóźnił rozpoczęcie nauczania w roku szkolnym 1939/1940. Za zgodą niemieckich władz okupacyjnych dzieci powróciły do szkoły 30 października. Według urzędowego spisu na lekcje powinno uczęszczać 173 uczniów, jednak ze względu m.in. na trudne warunki materialne było ich tylko 119. W czasie okupacji w Miastkowie

Odsłonięcie pomnika-palety patrona szkoły – Leona Wyczółkowskiego, 2006 r.
Fot. Archiwum SP w Miastkowie Kościelnym

Szkoła w Miastkowie Kościelnym, 2022 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

utworzono filię gimnazjum garwolińskiego. Tajne komplety prowadzili: Walerian Dłużniewski – kierownik filii, Maria Józefiak, Kamila Kułagowska, ksiądz Bruno Bieniek, ksiądz kanonik dr Bernard Filipiuk, natomiast w Miastkowie Starym nauczali Franciszek Rejman i Stanisława Kaczyńska. Zajęcia odbywały się w domach nauczycieli, w szkole i na plebanii. Egzamin maturalne przeprowadzano z reguły w małych grupach na plebanii u proboszcza Filipiuka. Tematy prac pisemnych uzgadniane były z wizytatorem z ramienia konspiracyjnych woje-wódzkich władz oświatowych w Warszawie

Tadeuszem Zyglarem ps. Siermontowski. Egzaminacje ustne organizowano w formie spotkań towarzyskich.

W lipcu 1944 roku do Miastkowa i okolic wkroczyła armia sowiecka. Do szkół powszechnych powróciła legalna nauka języka polskiego, historii i geografii. Ze względu na znaczną liczbę chętnych do podjęcia lub kontynuowania nauki w gimnazjum, dyrektor garwolińskiego gimnazjum wyraził zgodę na utworzenie klas filialnych w Miastkowie. Zajęcia prowadzili: kierownik – Walerian Dłużniewski, Maria Józefiak, Kamila Kułagowska, Stanisław Kajka oraz ks. Bruno Bieniek. W roku 1945 zlikwidowano filię gimnazjum w Miastkowie, ponieważ rozpoczęło swą działalność Państwowe Gimnazjum w Garwolinie.

Po wojnie kierownikiem siedmiooddziałowej szkoły w Miastkowie został Stanisław Juzyk. Dzieci uczyły się w salach remizy strażackiej, w tzw. drewniance i murowance oraz w pałacu i sali wynajętej od gospodarzy. W 1952 roku kierownikiem szkoły w Miastkowie został Jan Gondek. Praca nauczycieli i uczniów w tym okresie była bardzo utrudniona przez to, że pięć sal lekcyjnych znajdowało się w oddalonych od siebie miejscach – trzy w pałacu i dwie w budynku przy rynku.

W roku szkolnym 1964/1965 kierownictwo placówki objął Stanisław Osiak, który wcześniej pełnił tę samą funkcję w Zwoli. W 1966 roku dzięki jego staraniom ukończono budowę nowej siedziby szkoły. W tzw. murowance miały zostać urządzone mieszkania dla nauczycieli,

Szkoła w Miastkowie Kościelnym, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

jednak zamiast tego przeniesiono tam gminne przedszkole. Od 1973 roku w budynku mieściła się Zbiorcza Szkoła Gminna, która stała się centralną placówką dla pozostałych szkół w gminie. Kierowała nią Alicja Pogoda. Starsi uczniowie byli dowożeni do Miastkowa z innych szkół.

W roku szkolnym 1999/2000 w szkolnym budynku rozpoczęły działalność dwie placówki – Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego, którą kierował Sławomir Rusak, i Publiczne Gimnazjum, którego dyrektorem był Bogdan Domański. W 2002 roku gimnazjum uzyskało własną siedzibę, a w 2006 r. odbyła się uroczystość nadania mu sztandaru i imienia Leona Wyczółkowskiego.

W 2017 roku w wyniku kolejnej reformy oświatowej likwidacji uległy gimnazja. W miejsce dwóch placówek powstała jedna – ośmioklasowa Publiczna Szkoła Podstawowa im. Leona Wyczółkowskiego w Miastkowie Kościelnym. Jej obecnym dyrektorem jest Daniel Piotr Król.

Według stanu na 1 września 2022 roku placówka liczy 251 uczniów i zatrudnia 28 nauczycieli oraz 8 osób z obsługi.

Przedszkole w Miastkowie Kościelnym

Początki nauczania przedszkolnego w Miastkowie Kościelnym łączą się ze Zgromadzeniem Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej, które obecne jest w miejscowości już od okresu międzywojennego. Pierwsza placówka przedszkolna, którą obsługiwały siostry zakonne, powstała w 1946 roku. Początkowo działała ona tylko w okresie wakacji i utrzymywała się z miejscowych środków społecznych.

Przedszkole w Miastkowie Kościelnym, 1950/60 r.
Fot. Archiwum Anny Mądrej

W następnych latach przedszkole mieściło się w pałacu, który w tym czasie, przejęty przez państwo, stał się siedzibą zarządu PGR. Placówka posiadała dwie sale zajęć, magazyn, kuchnię i korytarz. Wyposażenie było dość dobre, a składały się na nie m.in. stoliki, krzesła, szafy na prace dzieci i zabawki: gałganekowe lale, drewniane klocki i stare zabawki właścicieli majątku. Bazę materialną zapewniaли rodzice i Wydział Oświaty w Garwolinie. Z przedszkola korzystały przede wszystkim dzieci rodziców pracujących w PGR. Potrzeba sprawiła, że w tym czasie przekształciło się ono w placówkę stałą z przerwą w okresie zimowym. Wśród lokalnej społeczności cieszyła się ona bardzo dobrą opinią.

Na początku lat 70. miastkowskie przedszkole rozpoczęło pracę w nowym lokalu. Na jego potrzeby wygospodarowano cztery pomieszczenia: salę zajęć, stołówkę, kuchnię i szatnię, w której było też biurko ówczesnej kierowniczki Kazimiery Czury. Więcej niż połowa dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w latach 1970-1973 to dzieci matek pracujących zawodowo lub we własnym gospodarstwie. Cały czas trwała jednak reorganizacja placówki, by

w 1974 roku doprowadzić wreszcie do funkcjonowania odpowiednio do podwyższonego stopnia organizacyjnego: 9 godzin od poniedziałku do piątku i w soboty od 9.00 do 14.00 z trzema posiłkami w ciągu dnia. W roku szkolnym 1977/1978 dzieci sześciolatnie zostały objęte powszechnym wychowaniem przedszkolnym z nowym programem pracy dydaktyczno-wychowawczej, co było jednym z podstawowych kierunków przygotowania do reformy systemu edukacji narodowej. W tym samym czasie przedszkole rozpoczęło pracę jako placówka 2-oddziałowa, 10-godzinna i z 3 posiłkami w ciągu dnia. Intensywny rozwój placówki trwał przez całe lata 80., stanowiąc ważne ogniwo wychowania i kształcenia.

Kiedy w 1990 roku przywrócono w Polsce samorząd terytorialny, przedszkole znalazło się pod jego zarządem. Pierwsza wójt gminy Miastków Kościelny Jadwiga Wojda 3 marca 1990 roku przesłała do dyrektora pismo orzekające o istnieniu Państwowego Przedszkola w Miastkowie Kościelnym. W 1994 roku Kazimiera Czura odeszła na emeryturę, a obowiązki dyrektora od 1995 roku przejęła Barbara Skwarek. Od 1 lipca 2015 roku przedszkolem zarządza Wioletta Ostrowska.

Obecnie, tak jak od początku swego istnienia, Publiczne Przedszkole w Miastkowie Kościelnym odgrywa ważną rolę w wychowaniu młodych mieszkańców gminy. Najczęściej są to dzieci z rodzin, w których rodzice pracują

Przedszkole w Miastkowie Kościelnym, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

zawodowo bądź we własnym gospodarstwie. Przedszkole oferuje swoim podopiecznym wiele atrakcji. Organizuje uroczystości przedszkolne z udziałem rodziców i dziadków, wycieczki, pogadanki tematyczne, spotkania edukacyjne z przedstawicielami różnych zawodów i wiele innych.

Według stanu na 1 września 2022 roku placówka liczy 125 podopiecznych i zatrudnia 10 nauczycieli oraz 8 osób z obsługi.

Żłobek w Miastkowie Kościelnym

Publiczny Żłobek w Miastkowie Kościelnym funkcjonuje od stycznia 2019 roku. Organem nadzorującym jest gmina Miastków Kościelny. Jest on placówką opiekuńczo-wychowawczą dla dzieci w wieku od 20 tygodni do około trzech lat, których rodzice lub opiekunowie pracują poza domem. Placówka zapewnia dzieciom codzienne żywienie, zabiegi pielęgnacyjno-higieniczne, opiekę wychowawczą oraz zajęcia edukacyjne.

Głównym zadaniem żłobka jest kierowanie się dobrem dziecka, jego bezpieczeństwem, prawidłowym rozwojem psychofizycznym. Wychowankami placówki są dzieci z gminy Miastków Kościelny.

Żłobek dysponuje 20 miejscami dla najmłodszych dzieci z gminy. Pragnie stworzyć dla nich jak najlepsze warunki, które pozwolą maluchom czuć się jak w domu. Sale są przestronne i jasne, wyposażone w funkcjonalne, kolorowe meble i zabawki. Oprócz tego placówka dysponuje dużym placem zabaw, na którym dzieci mogą aktywnie spędzać czas na świeżym powietrzu pod okiem opiekunów.

Żłobek w Miastkowie Kościelnym, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Według stanu na 1 września 2022 roku placówka liczy 20 podopiecznych i zatrudnia 6 osób. Dyrektorem jest Aleksandra Parol.

Szkoła Podstawowa w Zgórzu

Szkoła Podstawowa w Zgórzu rozpoczęła działalność od 1 września 1920 roku. Jednak szkolnictwo w tej miejscowości sięga na pewno kilku lat wstecz, gdy nauczanie odbywało się w prywatnych domach, szczególnie w zimowych miesiącach. Nie zachowała się kronika szkoły,

Budynek szkoły w Zgórzu.

Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

przez co bardzo trudno odtworzyć pierwsze lata działalności szkoły w Zgórzu.

Pierwszym kierownikiem szkoły była Janina Ryfkówna. Najstarszym dokumentem potwierdzającym przebieg nauczania jest Księga Główna ocen postępów uczniów w nauce na rok szkolny 1924/1925. Wtedy do szkoły uczęszczało 102 uczniów, w kolejnych latach, aż do wybuchu II wojny światowej, liczba podopiecznych wahała się od 90 do 135. Obwód szkolny 4-odziałowej placówki obejmował Przykory, także części Zgórza: Hutę Miastkowską, Stasin i Józefów. W latach 1935-1937 w Zgórzu wybudowano nową siedzibę szkoły, która była dostosowana do obsługi 7-letniego toku nauczania.

W czasie II wojny światowej w Zgórzu funkcjonowała 6-klasowa szkoła powszechna. Obok niej prowadzono też tajne nauczanie na poziomie

Władysław Lewicki z uczniami.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Dyrektor Janina Ryfkówna z uczniami.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Szkoła w Zgórzu, 1946 r.

Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

gimnazjum w ramach filii garwolińskiego gimnazjum. W Zgórzu w ramach tajnych kompletów nauczali Halina i Stefan Jankowscy oraz Helena i Józef Rębachowie.

W okresie powojennym szkoła staje się 6-klasową szkołą powszechną, a w wyniku kolejnych zmian organizacyjnych 8-klasową szkołą podstawową. W późniejszym okresie w Miastkowie Kościelnym powstała Zbiorcza Szkoła Gminna, a placówka w Zgórzu została jej filią. Z czasem stan ten uległ zmianie, doprowadzając ponownie do powstania samodzielnej szkoły.

Reforma ustroju szkolnego przeprowadzona w 1999 roku wprowadziła 6-klasową szkołę podstawową. Do 2017 roku starsze roczniki uczniów uczęszczały do gimnazjum powstałego w Miastkowie Kościelnym. Po tym czasie

Budynek szkoły w Zgórzu, 2022 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Szkoła w Zgórzu, 2022 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

przywrócono 8-klasową szkołę podstawową. Obecnym dyrektorem Publicznej Szkoły Podstawowej w Zgórzu jest Waldemar Pogoda.

Według stanu na 2021 rok placówka liczyła 135 uczniów i zatrudniała 15 nauczycieli.

Dyrektorzy szkoły: 1929-1939 Janina Ranecka (z domu Ryfkówna), 1939-1945 A. Rębacz, 1944-1945 Stanisław Jankowski, 1945-1946 Wiktor Okeńczyc, 1946-1953 Helena Matyjek, 1953-1954 Irena Bogusz, 1954-1955 Henryk Kargol, 1955-1960 Zygmunt Gromek, 1960-1986 Antonina Frelik, 1986-1999 Maria Żak, 1999-2010 Jerzy Jaroń, od 2010 Waldemar Jerzy Pogoda.

Według stanu na 1 września 2022 roku placówka liczy 140 uczniów i zatrudnia 14 nauczycieli oraz 3 osoby z obsługi.

Szkoła Podstawowa im. Marii Kownackiej w Zwoli

W Zwoli, podobnie jak w Miastkowie, w dawnych czasach istniała szkoła parafialna. Dokumenty wizytacyjne biskupa Wawrzyńca Goślickiego z 1603 r. wymieniają Walentego jako rektora placówki. Jednak nowoczesne szkolnictwo zawitało do Zwoli 1 grudnia 1911 roku, gdy nastąpiło publiczne otwarcie szkoły. Mieściła się ona w domu Tomasza Morenia. Jednak już rok wcześniej zdecydowano o budowie szkoły z prawdziwego zdarzenia. Stanęła ona w 1916 roku. Budynek był drewniany, pokryty blachą, składał się z jednej dużej sali szkolnej, szatni, sionki i trzech izb dla nauczycieli. Wyposażenie stanowiły ławki, tablica i dwa krzesła wykonane przez mieszkańców wsi.

Wśród osób najbardziej zasłużonych dla powstania szkoły w Zwoli są: ks. Jan Haraszewski

– proboszcz zwolskiej parafii, Kulbicki – sekretarz miastkowskiej gminy, oraz Stanisław Bogusz – pełnomocnik gminy. Pierwszą nauczycielką była Maria Iwanówna. Po niej pracę podjął Aleksander Sasimowski, a potem Sosnowska, która podjęła nauczanie już w nowo wybudowanej szkole. Zrezygnowała z niego w 1918 roku, a jej obowiązki przejęła Aleksandra Przemieniecka. W tym czasie działały trzy oddziały, do których uczęszczało 72 dzieci. Od 1926 roku placówce w Zwoli przyznano drugi etat nauczycielski, który objęła Apolonia Karczmarczyk. Dwa lata później Przemieniecką w roli kierownika zastąpił Antoni Bajera. W tym czasie rozpoczęto rozbudowę szkoły. Dobudowano trzy sale lekcyjne i korytarz, a prace zakończono w 1938 roku. W okresie międzywojennym uczniów stale przybywało, a placówka rozwijała się pomyślnie, ubogacając swoją bazę dydaktyczną, a także zaplecze techniczne. Uczniowie wystawiali przedstawienia teatralne, z których zyski przeznaczano na potrzeby szkolne, m.in. na rozszerzenie księgozbioru bibliotecznego.

Nauczanie w roku szkolnym 1939/1940 rozpoczęło się w październiku. Przez cały okres okupacji niemieckiej szkoła w Zwoli nie zaprzestała pracy. W 1943 roku zorganizowano komplety gimnazjalne, na których nauczano historii i geografii. Na początku 1944 roku kierownik Antoni Bajera wraz z sześcioma innymi mieszkańcami wsi został aresztowany przez Gestapo i przewieziony na Pawiak, jednak po krótkim czasie został zwolniony. W lipcu 1944 roku do Zwoli wkroczyły wojska sowieckie.

Na początku roku szkolnego 1945/1946 do szkoły zapisało się 159 uczniów. Trzon kadry pedagogicznej tworzyli Antoni i Julia Bajerowie oraz Apolonia Karczmarczyk. W 1948

roku z powodów zdrowotnych z pracy zrezygnowała Julia Bajera, zaś w 1950 roku zmarła Apolonia Karczmarczyk.

W okresie PRL w szkole działały m.in. Spółdzielnia Uczniowska, szkolne koło PCK, biblioteka, koło teatralne. Stale poprawiano bazę lokalową, a także wzbogacano zasoby. W latach 50. dużym problemem były coraz niższe wyniki osiągnięte przez uczniów, co wiązano z brakami kadrowymi wśród nauczycieli. W 1957 roku zmarł Antoni Bajera, a obowiązki kierownika przejął Stanisław Osiak. W 1961 roku zakupiono telewizor, projektor filmowy i radiodbiornik, które służyły nie tylko dzieciom do nauki, ale także dorosłym. Pozytywne zmiany przyniosła też elektryfikacja wsi, którą przeprowadzono w 1962 roku.

W 1964 roku Stanisław Osiak przeniósł się do Miastkowa, gdzie zajął się budową nowej szkoły. Jego obowiązki przejęła Wiesława Osiak, jednak w 1966 roku i ona przeniosła się do Miastkowa, a kierownictwo placówki otrzymała Barbara Kozakiewicz. Pełniła tę funkcję do 1972 roku, kiedy zastąpił ją Alfred Moreń.

Na początku lat 70. szkoła zmagiała się z wieloma problemami. Stary drewniany budynek nie przystawał już do potrzeb edukacyjnych, a także stwarzał poważne zagrożenie pożarowe. Nowy kierownik przeprowadził najpilniejsze inwestycje, lecz potrzeby były dużo większe. Oprócz tego istniały braki kadrowe. Radę pedagogiczną tworzyli: Alfred Moreń, Zofia Moreń oraz Eugeniusz Zajączkowski. Niemożliwe stało się nauczanie w ośmiu klasach, dlatego najstarsi uczniowie zostali skierowani do nowo utworzonej Zbiorczej Szkoły Gminnej w Miastkowie, dokąd dojeżdżali na przyczepie ciągniętej przez traktor.

Kierownik szkoły w Zwoli Stanisław Osiak (w środku) wraz z nauczycielami i uczniami.

Fot. Archiwum SP w Zwoli

Pierwsza szkoła w Zwoli wybudowana w 1911 r.

Fot. Archiwum SP w Zwoli

Budynek nowej szkoły, 1993 r.

Fot. Archiwum SP w Zwoli

Dyrektor Alfred Moreń (w środku) z nauczycielami.

Fot. Archiwum SP w Zwoli

Taki stan rzeczy doprowadził do powolnego upadku szkoły w Zwoli. W 1981 roku w Zwoli powołano przedszkole, którego kierownictwo powierzono Krystynie Janaszek.

Odrodzenie placówki nastąpiło w latach 80. W 1982 roku ponownie stanowisko dyrektora objął Alfred Moreń. Od września 1985 roku szkoła powiększyła się o klasę V, a od 1986 roku o klasę VI. Grono pedagogiczne składało się wtedy z 8 osób. Nauczanie odbywało się na dwie zmiany ze względu na braki lokalowe. Wtedy pojawił się pomysł budowy nowego budynku szkolnego. W 1986 roku powołano Społeczny Komitet Budowy Szkoły, na którego czele stanął sołtys Emil Chudek. Budowę obiektu rozpoczęto w 1987 roku, a wiele prac

wykonano w czynie społecznym. Stały brak środków finansowych sprawił, że uroczyste otwarcie budynku nastąpiło dopiero po sześciu latach – 1 września 1993 roku.

Obecnie do szkoły uczęszczają dzieci z miejscowości: Zwola, Zwola Poduchowna i Baczków. Placówka dysponuje przestronnymi salami lekcyjnymi, pracownią komputerową, salą zabaw, biblioteką. W 2007 roku powołano Uczniowski Klub Sportowy „Karol”. Uczniowie biorą udział w licznych konkursach przedmiotowych, recytatorskich, festiwalach piosenki. Obecnie szkołą kieruje Halina Kordaś.

Według stanu na 1 września 2022 roku placówka liczy 49 podopiecznych i zatrudnia 11 nauczycieli oraz 3 osoby z obsługi.

Szkoła w Zwoli, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Brzegach

Pierwsze wzmianki dotyczące nauczania w Brzegach pochodzą z lat zaboru rosyjskiego. Dzieci uczyły się wtedy w domu Piotra Matryby. W kolejnych latach kontynuowano naukę w prywatnych domach, a pierwszym nauczycielem był Ferdynand Muszyński. W 1935 roku oddano do użytku dwie drewniane sale lekcyjne. Tę pierwszą szkołę wybudowali w czynie społecznym mieszkańcy wsi, a sołtysem był wówczas Piotr Rusak. Nauka w dwóch klasach lekcyjnych odbywała się do 1958 roku, później dobudowano kolejne dwie sale oraz mieszkania dla nauczycieli. Inicjatywa była możliwa dzięki zaangażowaniu kierownika Adolfa Fijołka, ofiarności społeczeństwa i wsparciu władz oświatowych. Do 1965 roku szkołą zarządzała Izabela Fijołek. Po niej prowadzenie przejął Stanisław Mikulski, który kierował placówką przez siedem lat. W tym czasie budynek został obmurowany, a teren szkoły ogrodzony siatką. W 1972 roku kierownictwo objęła Zofia Jurek. Na skutek kolejnej reformy edukacji powstały szkoły zbiorcze. Społeczność wsi Brzegi i Zasiadały w ramach protestu nie poyślała dzieci

Uczniowie szkoły w Brzegach, 1935 r.

Fot. Archiwum SP w Brzegach

Budynek szkoły w Brzegach, 1958-2001 r.

Fot. Archiwum SP w Brzegach

Budynek szkoły w Brzegach, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

do szkoły przez dwa tygodnie, by w ten sposób obronić macierzystą placówkę. Ostatecznie jednak stopień organizacyjny szkoły został obniżony do klas czwartych.

W 1985 roku dyrektorem została Marianna Zajęc. Wtedy pojawiły się plany budowy nowej szkoły. W maju 1988 roku powołano społeczny Komitet Budowy Szkoły. Dwukrotnie przeprowadzono zbiórki pieniędzy, a środki przeznaczono na dokumentację i zakup części materiałów budowlanych. Odtąd Komitet Rodzicielski wspólnie z Radą Pedagogiczną zabiegały o podniesienie stopnia organizacyjnego szkoły. Po dwudziestu latach, w roku szkolnym 1993/1994 powróciła organizacja nauki do klas ósmych.

W dniu 23 czerwca 1997 roku w czynie społecznym rozpoczęto kopanie fundamentów, a budynek szkolny został uroczyście oddany do użytku 2 września 2001 roku. W dniu 17 lipca 2005 roku odbyła się uroczystość nadania imienia szkole połączona z wręczeniem sztandaru. Patronem został papież Jan Paweł II.

Działalność szkoły od tej pory opiera się na wartościach głoszonych przez patrona. Z okazji Dni Papieskich uczniowie prezentują montaż słowno-muzyczny w kościele w Miastkowie Kościelnym. Tradycją jest też udział w Ogólnopolskich Pielgrzymkach Rodziny Szkół Jana Pawła II na Jasną Górę oraz Diecezjalnych Zjazdach Rodziny Szkół im. Jana Pawła II.

W 2012 roku, mimo sprzeciwu społeczności, Rada Gminy w Miastkowie Kościelnym podjęła uchwałę o likwidacji szkoły. Powstało wówczas Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Brzegi i Zasiadały, które utworzyło Niepubliczną Szkołę Podstawową im. Jana Pawła II w Brzegach. Prezesem stowarzyszenia została Magdalena Samson, wiceprezesem Grażyna Młot, a dyrektorem szkoły Marianna Zajęc. Szkoła niepubliczna kontynuuje cele związane z imieniem szkoły.

Obecnie w szkole uczy się 41 uczniów w klasach I-VIII i 31 przedszkolaków w dwóch grupach przedszkolnych.

Szkoła w Brzegach, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Szkoła Podstawowa w Oziemkówe

Szkoła w Oziemkówe powstała w 1919 roku, wcześniej dzieci uczyły się w Miastkowie Starym. Historia oświaty w obydwu miejscowościach jest ściśle ze sobą związana. W 1913 roku Józef Mikulski z Oziemkówki sprzedał władzom gminy dom położony w Miastkowie Starym, w którym urządzono trzyoddziałową szkołę. Pracował tam nauczyciel Domański. Stan ten utrzymał się do 1919 roku, kiedy nauczanie przeniesiono do Oziemkówki. Tam w 1921 roku szkoła uzyskała salę w domu pobudowanym przez spółdzielnię mleczarską. Nauką w niełatwych warunkach zajął się Kazimierz Krupa.

Początek lat 20. stał pod znakiem konfliktu rodziców dzieci z Oziemkówki i Miastkowa

Nauczycielka Karolina Nowicka z uczniami V klasy.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Uczniowie szkoły w Oziemkówe.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Longina Cybulska i Franciszek Rejman z uczniami.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Starego z inspektoratem oświaty w Garwolinie. Zdecydował on bowiem o podziale nauczania między obydwie placówki – młodsze dzieci miały uczęszczać do Oziemkówki, a starsze do Starego Miastkowa. W tym czasie w Oziemkówce pracę rozpoczęła Stanisława Barankówna (po mężu Kaczyńska), zaś w Miastkowie uczył Ludwik Zawadzki. Konflikty nie rozwiązało nawet tymczasowe zamknięcie placówki w Miastkowie Starym. Frekwencja nie była wysoka. Od roku szkolnego 1928/1929 dzieci z klas I, IV i V uczęszczały do Oziemkówki, z klas II-III – do Miastkowa, a starsze do Borowia.

Początek lat 30. przyniósł poprawę frekwencji. Wprowadzono także lekcje religii, które prowadził ks. Bronisław Wojtera. Liczba uczniów przekroczyła 160. Ostatecznie w 1934 roku zdecydowano się przenieść nauczanie do Miastkowa Starego, a dodatkową salę uzyskano w remizie strażackiej. Stan taki utrzymał się do wybuchu II wojny światowej. W szkole pracowali wtedy Stanisława Kaczyńska i Franciszek Rejman, a w 1940 roku dołączył do nich Lucjan Bieńkowski.

Po zakończeniu wojny nastąpiły duże zmiany. Jeszcze w 1944 roku kierownictwo szkoły objął Franciszek Rejman, który zaproponował, by nauczanie przenieść do domu spółdzielczego w Oziemkówce. Pomysł ten uzyskał aprobatę

Fotografie z życia szkoły w Oziemkówce.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Szkoła w Oziemkówce.
Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

i rok szkolny 1945/1946 rozpoczął się już w nowo wyremontowanym budynku. Szkoła składała się z siedmiu klas, a oprócz kierownika pracowały tam Longina Cybulska i Kira Pałyska.

W latach 50. kierownictwo szkoły objęła Longina Cybulska, dzięki której na pograniczu Oziemkówki i Miastkowa Starego wybudowano nową szkołę. Następnym dyrektorem był Władysław Włodarczyk. Jego następczynią została Elżbieta Ostrowska, która kierowała placówką do jej likwidacji w 2012 roku.

Szkoła Podstawowa w Zabruzdach

Szkoła w Zabruzdach powstała prawdopodobnie około 1918 roku, lecz wcześniej nauczanie mogło odbywać się w prywatnych domach. Lekcji udzielał wtedy Stanisław Siwek. Drewniany budynek szkolny z okolic Łukowa został zakupiony i przeniesiony z inicjatywy Pawła Kreta na posesję Katarzyny Sitek. Mieścił dwie sale oraz mieszkanie kierownika. Początkowo placówka była jednoklasowa i miała cztery oddziały. Od roku szkolnego 1926/1927 doszła jedna klasa, a dodatkową salę wynajęto u Jana Naleśnego z Kolonii Zabruzdy. W 1929 roku jedną salę udostępniono na mieszkania nauczycielek, a dodatkową przestrzeń uzyskano w budynku spółdzielni. Od 1932 roku szkoła w Zabruzdach była trzyklasowa, a potrzebną salę wynajęto od Józefa Belki. W 1934 roku wysunięto propozycję budowy nowej szkoły, lecz mieszkańcy nie wyrazili na to zgody. W tych latach liczba uczniów nie przekraczała 200. W gronie pierwszych nauczycieli znaleźli się: Helena Kulbicka, Irena Optołowiczówna, Michalina Świstakówna, Jadwiga Czerniawska,

Szkoła w Zabruzdach.

Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Kierownik szkoły Lucjan Ranecki wraz z uczniami i nauczycielami.

Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Janina Ranecka wraz z uczniami i nauczycielami szkoły.

Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Kazimiera Herbowska, Lucyna Marciniakowa, Wanda Piotrowska, Marta Dziedzicowa, Wanda Przybyłowska oraz Zofia Czerwińska. Do wybuchu II wojny światowej i w czasie jej trwania placówką kierował Józef Witak. W Zabrudach działało tajne nauczanie młodzieży.

W 1946 roku stanowisko kierownika szkoły objął Lucjan Ranecki. Szkoła stała się siedmioklasowa. W latach 1951-1952 wyremontowano budynek szkolny, a także postawiono barak na dwie sale lekcyjne i kancelarię. Do 1959 roku w szkole pracowało czterech nauczycieli, a kiedy powiększono kadrę, wynajęto dodatkową salę w domu Raneckiego w Zabrudach Kolonii.

Od roku szkolnego 1960/1961 funkcję kierownika objęła Janina Ranecka, a po niej na stanowisko wrócił Lucjan Ranecki. Baza lokalowa szkoły przez lata nie poprawiała się. W 1973 roku powstała szkoła zbiorcza w Miastkowie, co spowodowało obniżenie stopnia organizacyjnego placówki w Zabrudach, która od tej pory była czteroklasową filią miastkowskiej jednostki. Starsze dzieci musiały dojeżdżać do Miastkowa. W tym czasie rozebrano budynek szkolny. Zajęcia dla dzieci w świetlicy wiejskiej prowadzili Henryka Odziemczyk i Barbara Włodarczyk. Ostatecznie w 1978 roku szkoła w Zabrudach została zlikwidowana, a uczniów przypisano do placówki w Miastkowie. W latach 90. podjęto próbę reaktywacji nauczania, ale nie osiągnięto porozumienia.

Szkoła Podstawowa w Zasiadałach

Szkoła we wsi Zasiadały istniała już przed II wojną światową. Ze wspomnień mieszkańców wynika, że funkcjonowała u państwa Bąków. Około 1950 roku nauczanie odbywało się

w domu państwa Pleskotów. Była to 5-klasowa placówka, w której uczyła Krystyna Karwowska i państwo Durisowie. Pan Duris pełnił funkcję dyrektora. Uczyło się wtedy około 70 uczniów. Około roku 1960 szkoła została przeniesiona do domu Stanisława Leszki. Był to drewniany budynek z wejściem od drogi, w którym jedna sala służyła jako szatnia, a w drugiej odbywały się lekcje. Klasy I-V uczyła Wiesława Kurek. W roku 1976 zostały tylko klasy I-III i placówka została przekształcona w punkt filialny szkoły w Miastkowie Kościelnym. Po dwóch latach nauki, tj. w 1978 roku, została zamknięta, a dalsza nauka odbywała w szkole w Brzegach.

Szkoła Podstawowa w Ryczyskach

Pierwsza szkoła w Ryczyskach rozpoczęła swoją działalność po I wojnie światowej w budynku pozostawionym przez szlachcica Kulbickiego. Znajdował się on w miejscu, gdzie obecnie mieszka Tadeusz Salwa. Szkoła w Ryczyskach miała na celu przede wszystkim walkę z analfabetyzmem wśród mieszkańców.

W okresie II wojny światowej Aniela i Władysław Olszewscy prowadzili tajne nauczanie w prywatnych mieszkaniach. Natomiast po wojnie czteroklasowa szkoła podstawowa znajdowała się w mieszkaniu Wacława Miki. Jednak mieszkańcy Ryczysk postanowili zadbać o odrębny budynek na potrzeby oświatowe. Zakupili leśniczówkę w Wilczyskach i przenieśli ją na plac wioskowy – w miejsce dzisiejszej świetlicy wiejskiej.

Pierwszym kierownikiem był Olszewski. W dalszych latach szkoła została rozbudowana o jedną salę lekcyjną. Niestety nauczanie w Ryczyskach przetrwało tylko do lat 60. XX wieku.

Szkoła w Przykorach, 28 stycznia 1918 r.
Fot. Archiwum Ryszarda Konarzewskiego

Dzieci z Woli Miastkowskiej.
Fot. Archiwum Marianny Kamińskiej

Kartusz herbowy na płycie nagrobnej Jana Prażmowskiego w miastkowskim kościele.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

ROZDZIAŁ CZWARTY

Pamiątki historii

Prezbiterium i ołtarz główny kościoła pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Front kościoła w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Świątynia w Miastkowie Kościelnym oraz obiekty ją otaczające należą do najcenniejszych zabytków na terenie całej gminy Miastków Kościelny.

Kościół parafialny w Miastkowie Kościelnym powstał w latach 1901-1903 z wykorzystaniem murów świątyni z XV wieku. Autorem projektu obecnego budynku był Tadeusz Czerwiński, zaś prace zlecił ówczesny proboszcz Jan Pasek. Według jego zaleceń podwyższono mury kościoła, dobudowano wieżę, kaplicę od strony południowej, a także zakrystię i skarbiec. Z dawnej świątyni zachowały się m.in. mury prezbiterium i wschodniej części nawy. W 1904 roku kościół konsekrował bp Franciszek Jaczewski. W następnych latach świątynia została pokryta polichromią przez Kazimierza Szrettera, zaś nieco później założono nowe dzwony („Antoni”, „Ignacy” i „Józef”), a także piszczałki do organów. W 1962 roku kościół został wpisany do rejestru zabytków.

Wejście do plebanii w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego w ołtarzu głównym kościoła w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Ołtarz boczny z wizerunkiem św. Józefa nad kościołem i plebanią w Miastkowie Kościelnym autorstwa siostry Władysławy Krysztop ze Zgromadzenia Służek NMP Niepokalanej.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Zabytkowy krucyfiks umieszczony w ołtarzu głównym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

XVI-wieczna płyta nagrobna Jana Prażmowskiego.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Epitafium Aleksandra Bnińskiego.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

W ostatnich dekadach XX wieku budynek został odnowiony wewnątrz, a dach i wieżę pokryto miedzianą blachą. Wymieniono także drewniane okna na metalowe.

Świątynia reprezentuje styl neogotycki. Budynek jest jednonawowy, a z jego bryły wyrasta pojedyncza wieża. W jego wnętrzu znajduje się renesansowa XVI-wieczna płyta nagrobna Jana Prażmowskiego – właściciela Miastkowa Kościelnego. Wykonana jest z piaskowca i stanowi unikat w skali Mazowsza. W kościele umieszczono także epitafium Aleksandra Bnińskiego, senatora Królestwa Polskiego, które w połowie XIX wieku ufundowała jego córka Zofia Grabowska, a także epitafia sędziego pokoju Piotra Gąssowskiego, Stanisława Gąssowskiego z rzeźbioną głową zmarłego oraz Pawła Gąssowskiego z rzeźbionym popiersiem.

W pobliżu kościoła stoi murowana plebania wzniesiona w latach 80. XIX wieku, a także organistówka, która powstała kilkadziesiąt lat wcześniej. Oba obiekty wpisane są do rejestru zabytków.

Widoki na kościół parafialny w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Fotografia chrzcielna w ogrodach pałacowych.

Fot. Archiwum Anny Mądrej

Najcenniejszym i zarazem najbardziej reprezentacyjnym zabytkiem Miastkowa Kościelnego jest niewątpliwie pałac Nogalin. Został on wybudowany w latach 1876-1878 w stylu neo-renesansowym na zlecenie Ignacego Gąssowskiego, ówczesnego właściciela miastkowskich dóbr. Wcześniej istniał w tym miejscu parterowy dwór, który powstał na początku XIX wieku, a w połowie wieku został rozbudowany o dodatkowe skrzydło. W 1880 roku budynek został powiększony o piętro, wybudowano wieżę oraz ujednolicono architektoniczne dekoracje. W czasie II wojny światowej pałac zajęli niemieccy okupanci, potem służył on jako siedziba biur PGR, Milicji Obywatelskiej, szkoły,

Fotografia na tarasie południowym.

Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Przy dźwiękach skrzypiec i akordeonu w ogrodach pałacowych.

Fot. Archiwum Anny Mądrej

Dzieci w ogrodach pałacowych.

Fot. Archiwum Anny Mądrej

przedszkola, a także mieszkało w nim kilkanaście rodzin. Pod koniec XX wieku budynek był w bardzo złym stanie. W 2002 roku dostał się w prywatne ręce, a inwestor odrestaurował go, przywracając mu dawny blask. Od tego czasu pałac pełni rolę centrum balowo-rekreacyjnego.

Bryła obiektu jest nieregularna, ponieważ składa się z połączonych szeregowo pięciu budynków, które powstały w różnym czasie. Najwyższy element to trzykondygnacyjna wieża, która łączy się z piętrowym członem głównym. Pozostała część jest parterowa. Od frontu znajduje się czterokolumnowy portyk zwieńczony trójkątnym szczytem z ryzalitem z herbem rodziny Gąssowskich.

Elewacja frontowa podczas prac odbudowy pałacu, 2004 r.

Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Akcja pożarnicza na terenie pałacu, 1987 r.

Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Elewacja południowa podczas prac odbudowy pałacu, 2004 r.

Fot. Archiwum Władysława Włodarczyka

Elewacja frontowa pałacu Nogalin w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Park południowy przy Wildze na terenie zespołu pałacowego w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Widok na elewację południową z okien sali balowej pałacu Nogalin w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Elewacja południowa pałacu Nogalin w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Pałac otacza 15-hektarowy zabytkowy park krajobrazowy, który został założony w pierwszej połowie XIX wieku. Na jego terenie znajdują się liczne okazy starodrzewu oraz pomniki przyrody, wśród których można znaleźć dęby, graby czy wiązy. Dużą atrakcją jest także urokliwa aleja grabowa, która wiedzie od pałacu w kierunku kościoła. Wałory krajobrazowe parku podkreśla jego położenie nad rzeką Wilgą, a także ułożenie pałacu na wzniesieniu.

W okolicach pałacu znajduje się zabytkowy budynek gorzelni, która dawniej należała do przypałacowego zespołu folwarcznego. Obiekt

wybudowany został w II połowie XIX wieku przez rodzinę Gąssowskich, która w tym celu zleciła przebudowę jednego z XVIII-wiecznych budynków. Gorzelnia pełniła swoją rolę przez długie lata, a po II wojnie światowej weszła w skład PGR. Budynek był stale modernizowany, a w końcu XIX wieku w jego pobliżu postawiono magazyn spirytusowy.

Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków na przypałacowym terenie znajdują się także: oficyna z końca XIX wieku, ośmiorak z 1909 roku, obora z początku XX wieku, spichlerz z II połowy XIX wieku.

Ornament na fasadzie południowej pałacu Nogalin w Miastkowie Kościelnym.

Podziemia pałacu Nogalin w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Parafianie przed kościołem w Zwoli Poduchowej, lata międzywojenne.
Fot. Archiwum UG w Miastkowie Kościelnym

Zabytkowy obraz św. Anny z feretronu procesyjnego
kościół w Zwoli Poduchownej.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kościół w Zwoli Poduchownej wraz z dzwonnica należą do najcenniejszych drewnianych zabytków sakralnych tej części Mazowsza. Obecna świątynia w Zwoli Poduchownej jest kolejną stojącą w tym miejscu. Powstała pomiędzy 1667 a 1687 rokiem z fundacji biskupa Stefana Wierzbowskiego, po tym jak poprzedni kościół spłonął. W 1787 roku kościół został odrestaurowany staraniem kantora warszawskiego Michała Wierzbowskiego, a w 1830 roku przebudowany. W 1933 roku wymieniono pokrycie dachu, a w 1939 roku dostawiono zakrystię. W 1997 roku przeprowadzono remont generalny pod kierunkiem proboszcza ks. Włodzimierza Tendorfa.

Ołtarz główny kościoła w Zwoli Poduchownej.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kościół jest drewniany, o konstrukcji zrębowej, oszalowany, wybudowany na planie prostokąta. Budynek nakryty jest oddzielnymi dachami nad nawami i prezbiterium. Wnętrze podzielono na nawy dwoma rzędami słupów. Barokowy ołtarz główny pochodzi z końca XVIII wieku, natomiast ołtarze boczne – także w stylu barokowym – wykonano w końcu XVII wieku. Na belce tęczowej znajduje się XVIII-wieczna rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego, również w tym okresie została wykonana figura Chrystusa Frasobliwego przeniesiona z otoczenia kościoła do prezbiterium.

W pobliżu kościoła stoi drewniana dzwonnica z XVIII wieku. Jest to obiekt jednokondygnacyjny o konstrukcji słupowej, wybudowany na planie kwadratu. Drewniana plebania

Figura Chrystusa Frasobliwego z XVIII w.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Wnętrze kościoła w Zwoli Poduchownej.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kościół pw. św. Anny w Zwoli Poduchownej w czterech porach roku.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Pomnik ku czci bohaterów Miastkowszczyzny w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

o konstrukcji zrębowej powstała w pierwszej połowie XIX wieku, a kilkadziesiąt lat później została rozbudowana.

Liczne pomniki, groby, mogiły zbiorowe i inne miejsca pamięci na terenie całej gminy Miastków Kościelny wskazują na bogatą i trudną historię tego regionu. Jednym z takich obiektów jest pomnik ku czci bohaterów Miastkowszczyzny z 1964 roku, który znajduje się w Miastkowie Kościelnym. Upamiętnia on żołnierzy Batalionów Chłopskich i Armii Krajowej, którzy polegli w latach 1939-1944 oraz zostali pomordowani w okresie stalinowskim. Pomnik składa się z kamiennego cokołu, na którym umieszczono tablice oraz krzyż. Obok znajdują się dwie tablice ustawione w 2018 roku. Dawniej na pomniku widniał napis: „Bohaterom Miastkowszczyzny poległym w walce o wolność i demokrację w XX-lecie Polski Ludowej”, który później zmieniono na: „Żołnierzom Batalionów Chłopskich i Armii Krajowej ziemi

miastkowskiej poległym w walce o wolność ojczyzny w latach 1939-1944 i pomordowanym w okresie stalinowskim. Cześć ich pamięci”. Na dolnej tablicy widnieje napis: „Polaku wiedz, Ojczyzno pamiętaj. Z rejonu Miastkowszczyzny w latach 1939-1945 zginęło 22 żołnierzy Batalionów Chłopskich z rąk faszystowskich. W 40-lecie zwycięstwa nad faszystyzmem”.

Cmentarz parafialny w Miastkowie Kościelnym jest jednym z trzech na terenie gminy. Nekropolia została założona w I połowie XIX wieku na zboczu niewielkiego wzniesienia, znajdującego się na północ od kościoła. Cmentarz ma kształt trapezu i ogrodzony jest murem z łupanych polnych kamieni. Trzon nekropolii stanowi aleja główna, od której regularnie odchodzą aleje boczne. Większość nagrobków pochodzi z XX wieku i została wykonana z lastriko i betonu. Uwagę zwracają starsze, XIX-wieczne nagrobki rodziny Gąssowskich, a także pomnik zmarłego w 1860 roku proboszcza

Nagrobki na cmentarzu w Miastkowie Kościelnym: ks. Wojciecha Barankiewicza i rodziny Gąssowskich.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Cmentarz w Miastkowie Kościelnym dawniej.

Fot. Archiwum Anny Mądrej

Krzyż powstańczy w Oziemkówce.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Tablica pamiątkowa ks. Jana Bogusza.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

miastkowskiej parafii ks. Wojciecha Barankiewicza oraz Aleksandra hrabiego Bnińskiego, zmarłego w 1831 roku.

Wśród miejsc szczególnie ważnych dla lokalnej historii znajdują się te związane z polskimi powstaniem. Jednym z najciekawszych tego typu obiektów jest krzyż w Oziemkówce. Stoi on w miejscu, w którym w 1863 roku kozacy rozstrzelali powstańca styczniowego pojmanego w pobliskim dworze.

Drugą nekropolią na terenie gminy Miastków Kościelny jest cmentarz w Zwoli Poduchownej. Został on założony w XIX wieku. Jest to niewielka, wiejska nekropolia położona w bliskiej odległości od kościoła. Ma kształt prostokąta, a jej ogrodzenie stanowi mur z polnych

Grób Jana Belki – żołnierza AK.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kapliczka w Zabruzdach-Kolonii, 2021 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

kamieni. Przeważają na niej współczesne nagrobki. Spoczywa tam Feliks Bogusz, powstaniec styczniowy, Jan Osiak, który brał udział w wojnie z bolszewikami w 1920 roku. Można tam znaleźć także tablicę pamiątkową ks. ppłk. Jana Bogusza, kapelana w WP we wrześniu 1939 roku czy grób Jana Belki, żołnierza AK. Od niedawna w Zwoli Poduchownej został utworzony nowy cmentarz w innej lokalizacji.

Na terenie gminy Miastków Kościelny, podobnie jak w całej Polsce, znaleźć można bardzo wiele przydrożnych kapliczek oraz krzyży. Są one świadectwem wiary mieszkańców, a także stanowią często cenne źródło wiedzy historycznej. Najpowszechniejsze wśród nich to skromne kapliczki w postaci słupów lub filarów z wnękami na małą figurkę Matki Boskiej lub któregoś ze świętych. Przykładem jest obiekt w Ryczykach, gdzie we wnęce znajdziemy XIX-wieczną

Zabytkowy krzyż z 1932 r. w Woli Miastkowskiej.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Kapliczka Matki Boskiej w Miastkowie Kościelnym z 1928 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

figurkę św. Jana Nepomucena. Kondygnacyjne kapliczki reprezentują m.in. zabytkowe obiekty w Kujawach, Kruszówce, Miastkowie Kościelnym, Miastkowie Starym, Przykorach czy Zabruzdach i Zabruzdach Kolonii.

Szczególłą wartość ma zabytkowy posąg Matki Boskiej w Miastkowie Kościelnym pochodzący z 1928 roku. Cokół, na którym się znajduje, zawiera inskrypcję: „DE DONIS TUIS TIBI OFFERIMUS”, co oznacza: „Ofiarujemy Tobie z Twoich darów”.

Historycznych krzyży przydrożnych zachowało się niewiele. Często stare drewniane obiekty zastępowano nowymi. Przykłady najstarszych drewnianych krzyży znajdziemy m.in. w Woli Miastkowskiej i Starym Miastkowie, zaś w Oziemkówce stoi krzyż kamienny z 1937 roku. Praktycznie każda z miejscowości położonych w gminie ma przynajmniej jedną kapliczkę lub krzyż przydrożny przy wjeździe do wioski.

Wśród historycznej zabudowy miejscowości położonych w gminie Miastków Kościelny przeważa budownictwo drewniane. Do naszych czasów zachowało się kilkadziesiąt domów mieszkalnych, które zostały wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków. Wszystkie pochodzą z I połowy XX wieku. Najwięcej tego rodzaju obiektów znajduje się w Oziemkówce oraz w Ryczyskach.

Budynki tego typu charakteryzuje najczęściej konstrukcja wieńcowa oraz posadowienie na polnych kamieniach lub ceglanej podmurówce. W większości przypadków widuje się dachy dwuspadowe, zaś dachy naczółkowe należą do rzadszych. Część z omawianych budynków zdobią geometryczne motywy, które umieszczono na szczytach, listwach podokapowych, drzwiach, okiennicach oraz nad nimi.

Szczególny walor estetyczny mają drewniane mosty, które spinają brzegi rzeki Wilgi na przykład w okolicach Zwoli i Zwoli Poduchownej oraz Starego Miastkowa.

Zabytkowy dom w Kruszówce.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Leon Wyczółkowski

W majątku Huta Miastkowska 24 kwietnia 1852 roku urodził się słynny malarz i grafik Leon Wyczółkowski. Jego ojciec Mateusz, który zajmował się handlem szkła, mieszkał wtedy z żoną Antoniną w dworze swego teścia Jana Falińskiego – dzierżawcy folwarku i huty szkła. Artysta spędził w okolicach Miastkowa Kościelnego wczesne dzieciństwo.

W kolejnych latach uczęszczał on do szkoły ludowej w Kamionce koło Lubartowa, a następnie do gimnazjów w Siedlcach i Warszawie. Tajniki rysunku i malarstwa zgłębiał pod okiem najpierw Aleksandra Kamińskiego i Rafała Hadziewiczza, a potem Wojciecha Gersona. Wtedy też Leon Wyczółkowski odniósł pierwszy znaczący sukces artystyczny – jego obraz „Jan Długosz” został wystawiony w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie. Następnie artysta studiował w monachijskiej pracowni Aleksandra Wagnera oraz krakowskiej Jana Matejki. W latach 80. XIX wieku był już malarzem o ustalonej pozycji. Wtedy utrzymywał się głównie z wykonywania portretów na zamówienie, lecz jego sława stale rosła. Podróżował po Europie, szukając kolejnych form malarskiej ekspresji i przechodząc od akademizmu do impresjonizmu i symbolizmu.

W 1895 roku został wykładowcą w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych, przemianowanej w 1900 roku na Akademię, a do jego uczniów należeli m.in. Wojciech Weiss i Fryderyk Pautsch. W tym czasie malował pejzaże, zabytki architektury, martwe natury i kwiaty, a także portrety wybitnych postaci, stając się jednym z najsłynniejszych malarzy w Krakowie. Utrzymywał kontakty z najsłynniejszymi literatami polskimi swoich czasów – Adamem Asnykiem, Władysław Reymontem, Kazimierzem Tetmajerem czy Henrykiem Sienkiewiczem. Przyjaźnił się z artystą rzeźbiarzem

Leon Wyczółkowski, Złote gody dziadków mistrza, 1870,
akwarela, papier, wym. 48x61 cm, MOB W. 1.
Własność: Muzeum Okręgowe im. L. Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Konstantym Laszczką pochodzącym z Makówca Dużego nieopodal Dobrego w powiecie mińskim.

Zwieńczeniem jego kariery na ASP było stanowisko rektora, które uzyskał w 1909 roku. Jednak już dwa lata później ciężko chory przeszedł na emeryturę. I wojnę światową spędził najpierw w Warszawie, a potem w Krakowie, gdzie związał się z Legionami Polskimi.

Lata powojenne spędzał w swoim dworcu w Gościeradzu koło Bydgoszczy, a także Poznaniu, Krakowie i Warszawie.

Leon Wyczółkowski zmarł 27 grudnia 1936 roku w Warszawie wskutek zapalenia płuc. Uroczystości pogrzebowe, które odbyły się w Bydgoszczy, zgromadziły wielotysięczne tłumy. Uczestniczyli w nich przedstawiciele najwyższych władz państwowych i duchownych, a także reprezentanci polskiego życia kulturalnego. Zwłoki malarza zostały pochowane we Wtelnie koło Bydgoszczy. Artysta pozostawił po sobie wiele dzieł malarskich i graficznych, które można oglądać w wielu polskich i zagranicznych muzeach. Na uwagę zasługuje fakt, że w Muzeum Okręgowym im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy znajduje się spuścizna artysty przekazana w dniu 8 kwietnia 1937 roku przez wdowę – Franciszkę Wyczółkowską. Donacja obejmowała ponad 900 prac malarskich, graficznych, rysunkowych oraz pamiątki osobiste i wyposażenie pracowni. Po II wojnie światowej, 11 kwietnia 1946 roku Muzeum w Bydgoszczy zostało ponownie otwarte i otrzymało imię Leona Wyczółkowskiego – artysty, czołowego przedstawiciela sztuki Młodej Polski.

Od czerwca 2019 roku szkoła podstawowa w Miastkowie Kościelnym nosi imię Leona Wyczółkowskiego. Ma on także swoją ulicę w tej miejscowości, a od 2022 roku na elewacji budynku szkoły widnieje mural prezentujący jego osobę.

Detal wieńca dożynkowego, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

ROZDZIAŁ PIĄTY

Mieszkańcy wobec tradycji
i życie społeczno-kulturalne

W gminie Miastków Kościelny co roku uroczyste celebrowane jest Narodowe Święto Konstytucji 3 Maja. Rozpoczyna się ono Mszą Świętą w miastkowskim kościele, a następnie delegacje z udziałem orkiestry oraz pocztów sztandarowych składają kwiaty i znicze przy pomniku ku czci bohaterów Miastkowszczyzny z 1964 roku.

Bardzo podobny przebieg mają uroczystości związane z Narodowym Świętem Niepodległości.

Nieodłącznym ich elementem są Msze Święte w kościołach Miastkowa i Zwoli oraz oddanie czci bohaterom przy pomniku w Miastkowie Kościelnym.

Oficjalnym obchodom często towarzyszą takie wydarzenia, jak turnieje sportowe czy pikniki integracyjne. W ten sposób władze gminy z wójtem na czele starają się zachęcać mieszkańców do świętowania i cieszenia się z wolności, o którą nasi przodkowie musieli wielokrotnie toczyć boje.

Celebransi Mszy św.: ks. kan. Ireneusz Głowacki (proboszcz parafii), asystuje ks. kan. Adam Turemka (były proboszcz parafii).
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Uroczysta Msza św. podczas Narodowego Święta Konstytucji 3 Maja, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Przemarsz ulicami Miastkowa Kościelnego podczas Narodowego Święta Konstytucji 3 Maja, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Przemarsz ulicami Miastkowa Kościelnego i złożenie kwiatów oraz zniczy pod pomnikiem ku czci bohaterów Miastkowszczyzny podczas Narodowego Święta Konstytucji 3 Maja, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Przemarsz korowodu dożynkowego, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Msza św. w intencji rolników w kościele parafialnym NNMP w Miastkowie Kościelnym, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Ważnym wydarzeniem w kalendarzu gminnych uroczystości są coroczne dożynki gminno-parafialne. Święto plonów jest okazją do dziękczynienia za owoce trudu pracy rolników, a także do integracji między mieszkańcami i wspólnej zabawy.

Dożynki rozpoczyna zawsze uroczysta Msza św. w intencji rolników w kościele w Miastkowie Kościelnym. Następnie barwny korowód dożynkowy maszeruje na obiekty sportowe przy ul. Garwolińskiej, gdzie odbywa się dalsza część uroczystości.

W obecności znamienitych gości, wśród których nie brakuje przedstawicieli wielu lokalnych i centralnych instytucji, w tym posłów i senatorów, prezentowane są wieńce i kosze

dożynkowe wykonane przez mieszkańców poszczególnych sołectw. Tradycją jest także dzielenie się przez gospodarzy uroczystości – wójta oraz proboszcza – chlebem wypieczonym z zebranych ziaren.

Dożynki są także doskonałą okazją do wręczenia wszelkiego rodzaju nagród. Po raz pierwszy w 2022 roku zostały nadane przez Radę Gminy Miastków Kościelny tytuły „Zasłużony dla Gminy Miastków Kościelny”. Odebrali je: ks. kan. Adam Turemka, Jadwiga Wojda oraz Teresa Bąk. Natomiast Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Garwolinie i Rykach co roku honoruje najlepszych producentów mleka.

Kiedy mija część oficjalna, zaczyna się biesiadowanie. Członkowie Kół Gospodyń Wiejskich

Zasłużeni dla gminy Miastków Kościelny, 2022 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Prezentacja wieńców i koszy dożynkowych, 2022 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Dożynkowy program artystyczny przygotowany przez sołectwo Stary Miastków i SEiR z Miastkowa Kościelnego, 2022 r.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

oraz Stowarzyszenia Emerytów i Rencistów prezentują swoje umiejętności wokalne i recytatorskie, a także kulinarne, ponieważ podczas dożynek nigdy nie brakuje lokalnych przysmaków.

Wieczorem scenę przejmują zaproszeni artyści, którzy zabawiają publiczność do późnych godzin nocnych.

Ne terenie Gminy Miastków Kościelny funkcjonuje 13 Kół Gospodyń Wiejskich. Ich członkowie aktywnie biorą udział w wydarzeniach zarówno gminnych, jak i powiatowych. Zajmują się organizacją imprez w swoich miejscowościach oraz przygotowaniem i dystrybucją regionalnych przysmaków podczas corocznych dożynek gminnych.

W Miastkowie Kościelnym od 15 lat działa Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów. Obecnie liczy ono około 40 członków. W ramach swojej działalności organizuje wycieczki i wieczorki integracyjne, bierze udział w imprezach kulturalnych na terenie powiatu.

Innym ważnym wydarzeniem w życiu mieszkańców gminy jest impreza charytatywna Spotkajmy się w Miastkowie, która doczekała się już trzech edycji. W czasie wydarzenia, które odbywa się na stadionie sportowym w Miastkowie Kościelnym, zbierane są pieniądze na wsparcie chorych i potrzebujących dzieci z gminy i okolic. Przez cały dzień trwają występy wokalne zaproszonych artystów, zaś poza sceną organizowane są dodatkowe atrakcje. Jest nią na przykład występ Młodzieżowej Orkiestry Dętej funkcjonującej przy Szkole Podstawowej im. Leona Wyczółkowskiego w Miastkowie Kościelnym. W organizację pikniku zaangażowały się również jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych oraz Koła Gospodyń Wiejskich

Zawody sportowo-pożarnicze jednostek OSP i MDP z terenu gminy Miastków Kościelny, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

z Gminy Miastków Kościelny. Uczestnicy imprezy mieli okazję skosztować wielu regionalnych potraw, domowych ciast i przetworów.

Pikniki rodzinne i dożynki gminne to doskonała okazja do spotkania się ze znajomymi i sąsiadami oraz ciekawa forma spędzenia wolnego czasu w niedzielne popołudnie.

Co roku na terenie gminy odbywają się zawody sportowo-pożarnicze z udziałem druhow z lokalnych jednostek OSP i drużyn młodzieżowych. W 2022 roku zwyciężyła OSP Zwola, a kolejne miejsca zajęli druhowie z Zasiadał, Brzegów, Zgórza, Kruszówki, Zabruzd, Woli Miastkowskiej, Ryczysk, Starego Miastkowa i Przykór.

Strażacy organizują też festyny dla mieszkańców. W 2022 roku taki festyn zorganizowali

druhowie ze Starego Miastkowa, a regionalne przysmaki przygotowały panie z Koła Gospodyń Wiejskich w Starym Miastkowie.

W 2022 roku swój złoty jubileusz świętował Uczniowski Ludowy Klub Sportowy Wilga Miastków, który ma swoją siedzibę w Miastkowie Kościelnym. Powstał on w 1972 roku i od tamtej pory swoje pasje i talenty realizują w nim uczniowie z lokalnych szkół w drużynach w dziesięciu kategoriach wiekowych. Obecnie najstarsi grają w lidze okręgowej.

W czerwcu ponad 600 najmłodszych mieszkańców miastkowskiej gminy uczestniczyło w obchodach Gminnego Dnia Dziecka. Impreza odbyła się na boisku przy Szkole Podstawowej w Miastkowie Kościelnym. Dzięki współpracy z firmą POLARGOS Sp. z o.o. na dzieci

czekało wiele atrakcji. Nad dobrą zabawą maluchów czuwała grupa animatorów, która dostarczyła dzieciom wielu wrażeń. Uczniowie klas VI-VIII świętowali Dzień Dziecka w strefie aktywnego wypoczynku Chillzone w Starym Miastkowie.

Co roku wójt gminy Miastków Kościelny wręcza przyznane przez Prezydenta RP medale „Za długoletnie pożycie małżeńskie”. Oprócz złotych godów świętowano też szmaragdowe i diamentowe jubileusze, czyli 55. i 60. rocznice ślubów.

Głośnym wydarzeniem w 2021 roku była dębowa, czyli 80., rocznica ślubu Władysławy i Jana Dadasów z Ryczysk. W ten sposób stali się oni najdłużej żyjącym małżeństwem w Europie i jednym z najdłużej żyjących na świecie.

Kiedy jubilaci obchodzili tę wzniosłą rocznicę, pan Jan miał 99 lat, a jego małżonka 96. Ślub wzięli w lutym 1940 roku. Przez całe życie pracowali na roli i dochowali się pięciorga dzieci, jedenaściorga wnucząt i piętnaściorga prawnucząt.

Wyjątkowym czasem w każdej parafii są misje święte. W 2014 roku w parafii Nawiedzenia NMP w Miastkowie Kościelnym zakończyły się misje jubileuszowe z okazji 110-lecia poświęcenia kościoła parafialnego i 590-lecia istnienia parafii. Uroczystą Eucharystię poprzedził montaż słowno-muzyczny przypominający bogaty rys historyczny parafii, który wyreżyserowały posługujące w parafii siostry służki. Podczas uroczystości bp Sawczuk udzielił też sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej grupie

Pocztę sztandarową OSP na tle wozów bojowych z terenu gminy Miastków Kościelny, 2022 r.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Główną instytucją kultury w gminie Miastków Kościelny jest Gminna Biblioteka Publiczna. Formalnie powstała 20 listopada 1954 roku, lecz prawdopodobnie działała już kilka lat wcześniej. W pierwszych latach swej działalności biblioteka zajmowała pomieszczenie w budynku urzędu gminy. W latach 1971-1981 funkcjonowała w prywatnym budynku, skąd została przeniesiona do szkoły podstawowej. W lutym 1987 roku, po przebudowie magistratu, biblioteka wróciła do swej dawnej siedziby, w której działała do 2006 roku. W tym czasie znacznie powiększył się księgozbiór, brakowało miejsca na ustawienie sprzętu komputerowego oraz dokuczał brak czytelników. Dzięki staraniom władz samorządowych od 1 września 2006 roku biblioteka funkcjonuje w zaadaptowanym i świeżo wyremontowanym budynku, gdzie zajmuje trzy pomieszczenia: wypożyczalnię, księgozbiór podręczny i czytelników.

Pierwszym kierownikiem biblioteki została Wanda Gruszka, a w latach 1958-1964 biblioteką zarządzała Władysława Korzeniecka. Po jej odejściu w sierpniu 1964 roku kierowanie biblioteką przejęła Lucyna Kierzkowska, pełniąc swoje obowiązki do 30 stycznia 1992 roku. Od 1992 roku biblioteką kieruje Danuta Włodarczyk.

W roku 1960 księgozbiór biblioteki liczył już 4060 woluminów. Działo w tym czasie 10 punktów bibliotecznych. W latach 70. na terenie gminy było 14 punktów bibliotecznych, a w roku 1978 utworzono filię biblioteczną w Oziemkówce, która funkcjonowała do marca 1991 roku. Przeobrażenia społeczno-ustrojowe po 1989 roku spowodowały, że biblioteka stała się jednostką organizacyjną gminy. Pod względem merytorycznym podlega bibliotece wojewódzkiej w Warszawie.

Białe kruki z XIX w. w GBP w Miastkowie Kościelnym.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Oprócz podstawowej działalności statutowej – gromadzenia, opracowywania i udostępniania księgozbioru, szczególną uwagę bibliotekarki poświęcają na gromadzenie dokumentów życia społecznego oraz publikacji o tematyce regionalnej, promując i zabezpieczając miejscową tradycję i kulturę w całej jej różnorodności. Do najbardziej popularnych działań kulturalno-oświatowych biblioteki należą: lekcje biblioteczne, wystawy, konkursy, wycieczki do biblioteki, imprezy czytelnicze i spotkania autorskie. Księgozbiór biblioteki liczy obecnie 17 358 woluminów. Korzysta z niej w ciągu roku ok. 800 osób. Biblioteka od 2020 roku ma nową stronę internetową <https://gbpmiastkowkosc.naszabiblioteka.com/>.

Koniki polskie w Starym Miastkowie.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

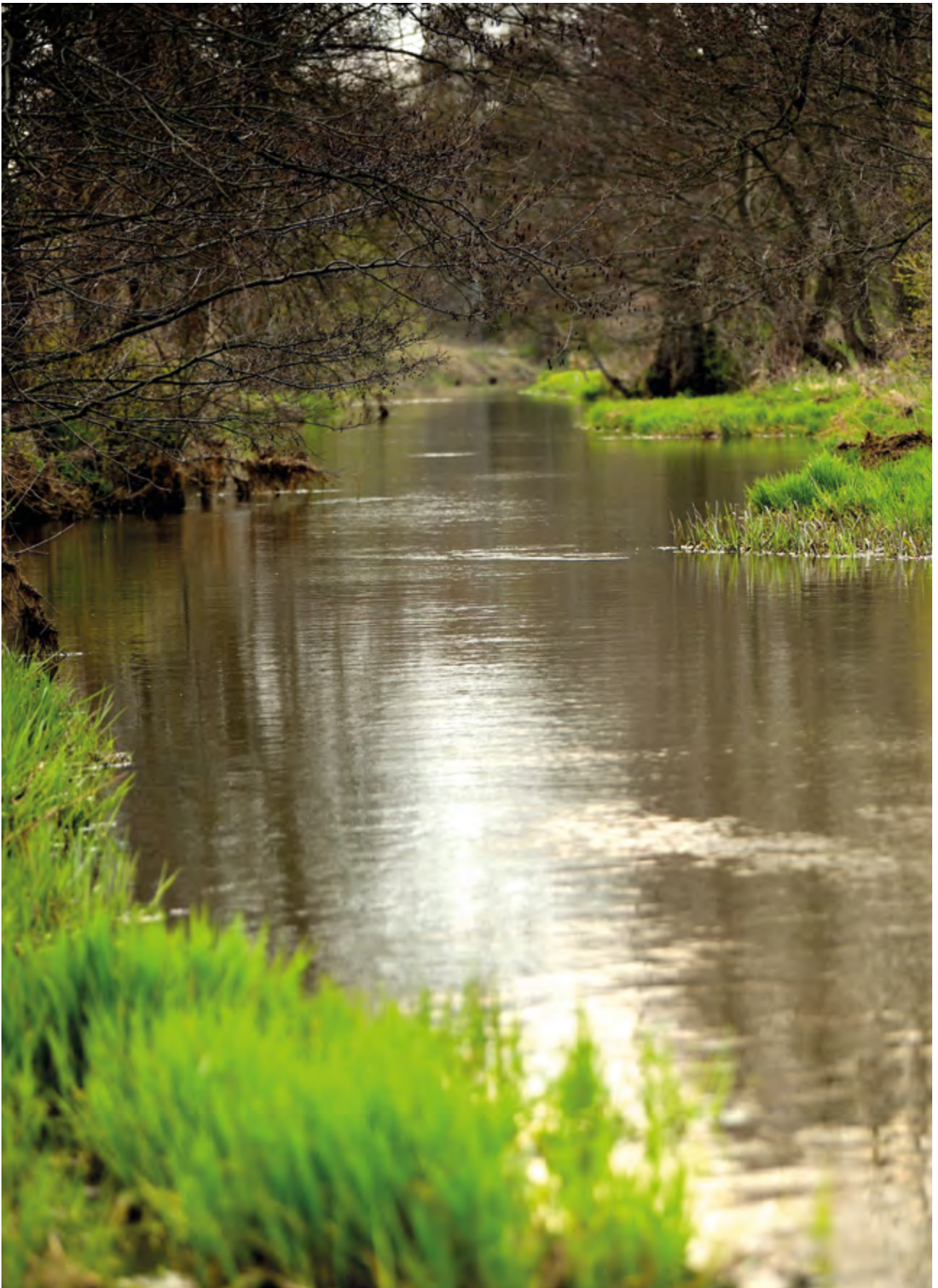
ROZDZIAŁ SZÓSTY

W a l o r y   p r z y r o d y   i   t u r y s t y k a

Wilga wiosną w Oziemkówce.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Błotniak stawowy.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Obszar gminy Miastków Kościelny leży w dorzeczu Wisły, w zlewni Wilgi. Wilga jest drugim po Świdrze najdłuższym prawobrzeżnym dopływem Wisły na południowym Mazowszu. Jej źródło bije w województwie lubelskim na wysokości około 172 m n.p.m. Długość rzeki mierzona jest na ok. 67 km. Płyne przez Wysoczyznę Żelechowską i Równinę Garwolińską, uchodząc do Doliny Środkowej Wisły w miejscowości Wilga. Rzeka na terenie gminy jest prawie na całej długości uregulowana i stanowi element systemu melioracyjnego. Oferuje urokliwe zakątki z pozostałościami po starych młynach oraz wyjątkowe walory przyrodnicze.

Nurt Wilgi na krańcach gminy Miastków Kościelny.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Zimowy krajobraz w Starym Miastkowie.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

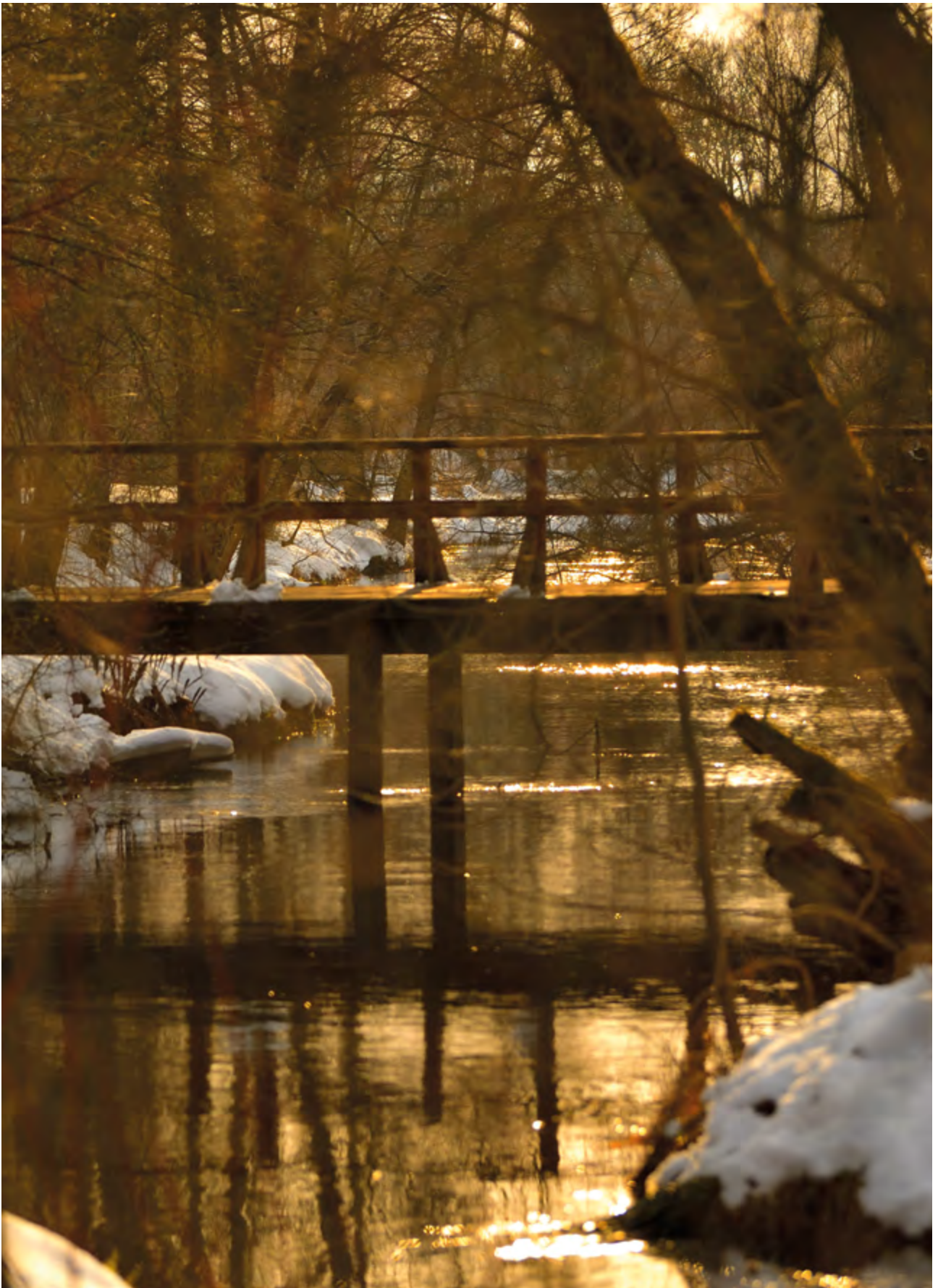

Wiosenne przebudzenie Wilgi w Zwoli.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Wilga o zachodzącym słońcu w Oziemkównce.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Park przy pałacu w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Na terenie gminy Miastków Kościelny nie utworzono obszarowych form ochrony przyrody. Do najistotniejszych obszarów pełniących funkcje przyrodnicze zaliczono dolinę Wilgi, park w Miastkowie Kościelnym, wchodzący w skład założenia pałacowo-parkowego, tereny otwarte gruntów rolnych i użytków zielonych, zadrzewienia śródpolne oraz tereny leśne. Ale to właśnie Wilga tworzy największą wartość przyrodniczą. Stanowiąc bogaty ekosystem przyrodniczy, urozmaica krajobraz.

Dolina rzeki cechuje się ciągłością nadrzecznych zadrzewień lęgowych. To najskuteczniejszy filtr biogeochemiczny neutralizujący toksyczne zanieczyszczenia i nawozy sztuczne spływające z wodami opadowymi do rzeki. Ochrona zadrzewień i lasów stanowi istotny element kształtujący powiązania ekologiczne oraz wpływa na zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i gleby oraz warunkuje napowietrzanie terenów przyległych.

Wiosenne rozlewiska Wilgi.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Rzeka tylko na odcinku ujściowym płynie przez tereny objęte ochroną prawną. Poza tym przepływa przez obszary o dużym stopniu naturalności, zmieniając swój charakter, z rzeki swobodnie meandrującej na rzekę o charakterze górskiego potoku, stanowi tym samym różnorodne siedliska życia roślin i zwierząt, łączy się również z Nadwiślańskim Obszarem Chronionego Krajobrazu oraz Obszarem Natura 2000 Dolina Środkowej Wisły.

Świtezianka nad Wilgą.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Wilga jako filtr biogeochemiczny.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Wśród pomników przyrody gminy Miastków Kościelny występują pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiątkowej i krajobrazowej. Odznaczają się one indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, np. sędziwe i okazałe drzewa i krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, głązy narzutowe. Na uwagę zasługują dwa obszary aspirujące do rezerwatów przyrody: Dąbrowa i Gąsowski Strumyk, z którego ten drugi to łęg przystrumykowy porastający dolinę wąwozu z meandrującym ciekim. Na terenie gminy istnieją również miejsca, gdzie

Dzik.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Urokliwa droga w sołectwie Miastków Kościelny.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

występują rzadkie i prawnie chronione gatunki roślin i zwierząt.

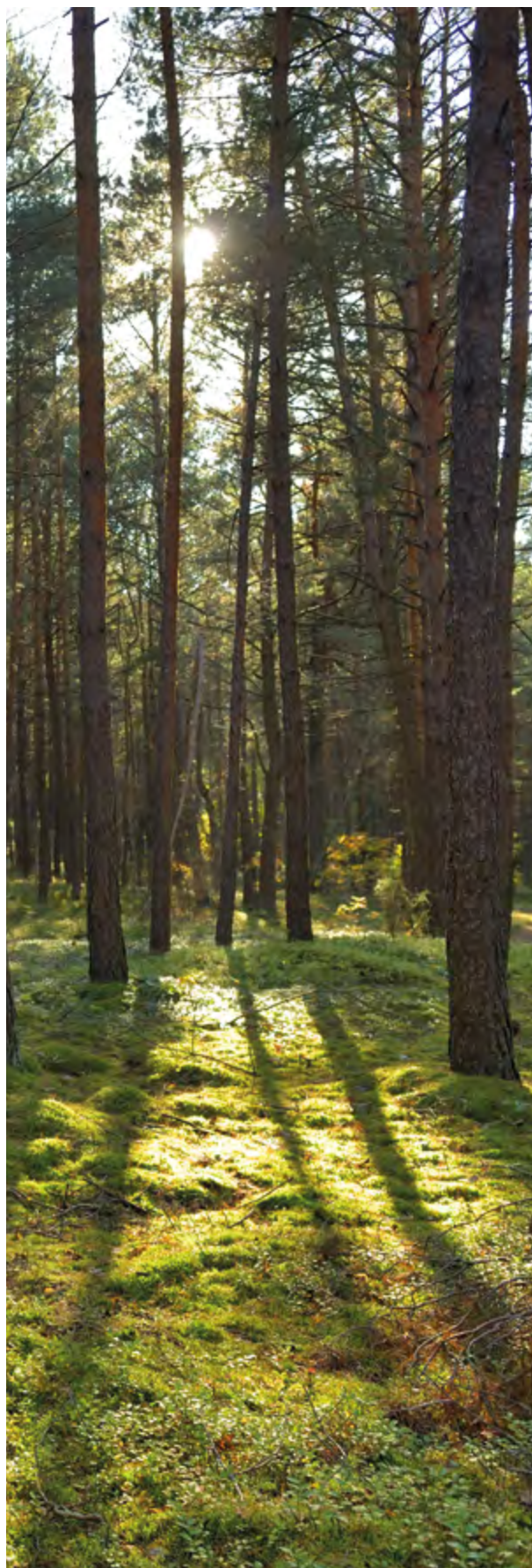
Lesistość gminy jest bardzo niska i wynosi około 16% przy średniej krajowej 27%. Lasy na terenie gminy występują równomiernie w niewielkich kompleksach poza dolinami. Większe zespoły leśne rosną na wschodzie, na północnym zachodzie (rejon wsi Zgórze) oraz na północy (rejon wsi Kujawy). W lasach dominują siedliska borowe z przewagą boru mieszanego świeżego o drzewostanie, w którego skład wchodzi głównie sosna z domieszką dębu, brzozy i grabu. W dolinach rzecznych, zagłębieniach i obniżeniach terenowych występują siedliska łągu i olsu. Pod względem gatunkowym dominuje olcha, ale występuje także topola i wierzba.

Lasy sosnowe i mieszane oraz młodniki sosnowe oraz obrzeża lasów, to miejsca gdzie z pewnością natrafimy na grzyby. W koszach grzybiarzy popularne są podgrzybki, koźlarze oraz prawdziwki.

Borowik.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Lasy w okolicach Zgórza.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Toki żurawi.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

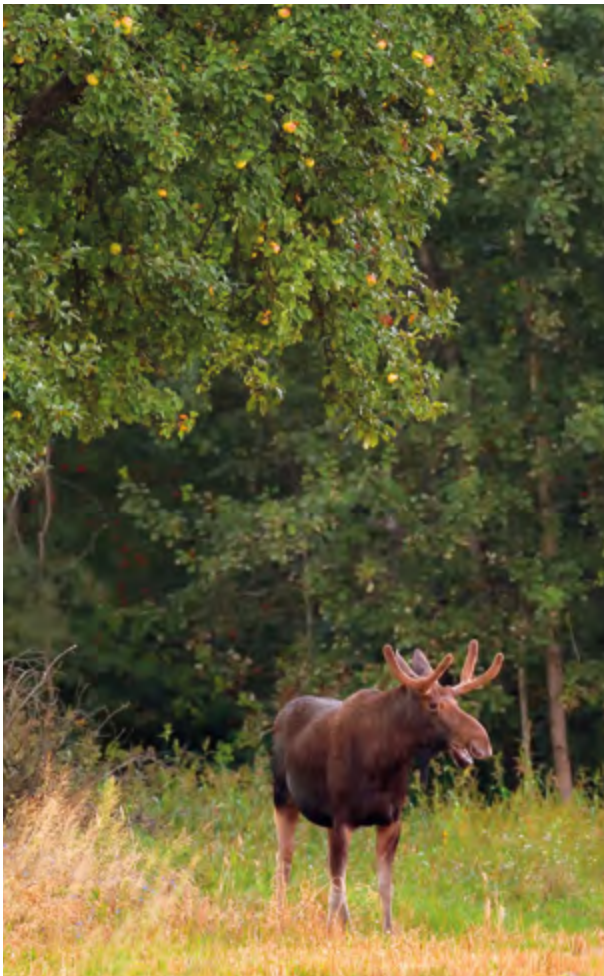
W lasach i w miejscach mniej dostępnych na terenie gminy Miastków Kościelny można spotkać między innymi dziki, sarny, borsuki, jenoty, zające czy tchórze i kuny leśne zwane tumakami. Nad Wilgą swoje żeremia mają bobry, co świadczy o dobrym stanie czystości rzeki. Podmokłe lasy olszowe są siedliskiem żurawi, których dźwięczny i głęboki klangor usłyszymy zwłaszcza wiosną i jesienią przy odlotach. Olsy i gęste młodniki liściaste to ostoja dla łośia, należącego do największych ssaków Europy. Klępy ze swoimi młodymi, a także byki często migrują w okolice siedlisk ludzkich, gdzie stare sady dostarczają im przysmaków w postaci jabłek.

Okolice jeziora Kierz.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Byk na jabłkowych przysmakach.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

W pobliżu siedzib ludzkich swe gniazda chętnie zakłada bocian biały, budując je na drzewach, budynkach gospodarczych, a w ostatnich latach coraz częściej na czynnych słupach trakcji energetycznych. Jego krewny bocian czarny również coraz częściej pojawia się w większych kompleksach leśnych przylegających do terenów gminy. Z ptaków drapieżnych najpospolitsze to myszołów i błotniaki, ale na uwagę zasługuje także bielik, duży ptak z rodziny jastrzębiowatych, który, mimo że nie gniazduje na tym terenie, jest możliwy do zaobserwowania podczas przelotów.

Na terenie gminy oglądać możemy kilka pomników przyrody. Wśród nich są: dwa dęby czerwone w Miastkowie Kościelnym, lipa

Bociany na kominie gorzelnii dworskiej
w Miastkowie Kościelnym.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Spływ kajakowy Wilgą.
Fot. Archiwum CHILLZONE

drobnolistna w Oziemkówce, trzy wiązy szypułkowe w Zasiadałach, wiąz szypułkowy w Zwoli Poduchownej oraz dwa jesiony wyniosłe w tej samej miejscowości rosnące przy kościele.

Na terenie gminy Miastków Kościelny występują tereny spełniające funkcję lokalnych ciągów ekologicznych zapewniających łączność pomiędzy terenami o istotniejszym znaczeniu. Są to doliny drobnych, często okresowych cieków lub rowów melioracyjnych, porośnięte krzewami bądź drzewami, szpalery drzew na miedzach i inne tereny aktywne biologicznie zapewniające zwierzętom możliwość migracji. Stanowi to unikalne połączenia pomiędzy biocenozami o znacznej bioróżnorodności.

W zakresie turystyki warto zauważyć, że na obszarze gminy Miastków Kościelny wyznaczony został szlak kajakowy o długości 44 km. Wiosną przy wysokim stanie wody organizowane są spływy kajakowe. Bogactwo przyrodnicze

Meandry Wilgi w Zwoli.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

i krajobrazowe doliny oraz dobra dostępność rzeki sprawiają, że szlak jest bardzo atrakcyjny dla kajakarzy na odcinku od Starego Miastkowa do ujścia Wisły.

Dla wędkarzy to również ciekawe przyrodniczo miejsce. Wody Wilgi zamieszkują płocie, jazie, klenie. Znajdziemy tu również drobnego leszcza, lina, krąpia, karasia czy nawet miętusa, a także kozy, ukleje, jazgarze i kielbie. Występują też większe okazy szczupaków czy okoni. Ostatnimi laty prowadzone było zarybienie Wilgi. W okolicach Oziemkówki został wpuszczony narybek świnki, a w dalszym jej biegu: karp, lin, jaź, boleń i szczupak.

W Starym Miastkowie funkcjonuje Chillzone. Jest to centrum rekreacji i aktywnego wypoczynku. Teren pomiędzy rzeką Wilgą i lasem stwarza warunki do organizowania różnorodnych imprez. Pole speedballowe pozwala na stawianie pierwszych kroków w uprawianiu sportowej

Pomnikowy jesion wyniosły w Zwoli Poduchownej.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

odmiany paintballu. W ofercie są także boiska do gry w piłkę siatkową i piłkę nożną.

W Woli Miastkowskiej działa Zagroda Alpaki, czyli placówka należąca do ogólnopolskiej sieci Zagród Edukacyjnych. Dorośli mogą tam liczyć na relaks, zaś dzieci nauczą się wiele o zwyczajach alpaki. Mogą się z nimi zaprzyjaźnić, nakarmić je, pogłaskać, przytulić, a nawet zabrać na spacer. Placówka organizuje zajęcia dla grup szkolnych i przedszkolnych, a także wizyty klientów indywidualnych. W ofercie są imprezy okolicznościowe i spotkania tematyczne, przyjęcia urodzinowe dla dzieci, sesje

Karmienie alpaki to frajda dla całej rodziny.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Alpaki w Woli Miastkowskiej.
Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

zdjęciowe z udziałem alpak oraz warsztaty artystyczne i rękodzielnicze.

W Starym Miastkowie możemy w ciągu całego roku podziwiać koniki polskie. Żyją stadami na wolności, ciesząc oczy turystów, dla których to z pewnością niepowtarzalny widok.

Przez gminę Miastków Kościelny przebiegają urokliwe szlaki rowerowe. Pierwszy wiedzie od Żelechowa do Garwolina, oferując prawie na całej długości podróż dorzeczem Wilgi. Drugi, rozpoczynający i kończący się w Pilawie,

przecina gminę na pół. Natomiast trzeci, z Gościewicza do Samogoszczy, zahacza o Oziemkówkę, Przykory i Zgórze. Pagórkowaty teren gminy zachęca także do pieszych i konnych wędrówek, które mogą zaowocować odkryciem niecodziennych widoków.

Czyste i zasobne środowisko przyrodnicze to podstawa komfortu życia ludności oraz jedna z zachęt dla inwestorów napływających do gminy, a to przyczynia się do wzrostu rozwoju gospodarczego regionu.

Pagórkowate tereny w okolicach Zwoli.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

Koniki polskie podczas zimowych odwilży w Starym Miastkowie.

Fot. Fotopia/Przemysław Piątkowski

BIBLIOGRAFIA

- Ajdacki P., *Pałace, dwory i folwarki ziemi garwolińskiej*, Otwock 2019.
- Bijak U., *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa mazowieckiego*, Kraków 2001.
- Frelek H., *Z dziejów Miastkowa i okolic*, Garwolin, 1999.
- Frelek H., *Z dziejów Miastkowa i okolic*, część II, Garwolin, 2000.
- Gnat-Wieteska Z., *Armia Krajowa, Obwód „Gołęb” – Garwolin*, Pruszków 1997.
- Jaroń J., *Historia Szkoły Podstawowej w Zabrudach*, 2006.
- Libicki P., Libicki M., *Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu*, Poznań 2013.
- Osiak S., *Miastków i okolice*, Miastków Kościelny, 2006.
- Parzyszek M., Otas C., *Opracowanie studialne wartości kulturowych gminy Miastków Kościelny*, Miastków Kościelny-Siedlce, 1999.
- Szklarz I., *Karty adresowe gminnej ewidencji zabytków*, 2012.
- Taszycki W. (red.), *Słownik staropolskich nazw osobowych*, tom IV, Kraków 1974.
- Welik G., *Parafie Gminy Miastków Kościelny*, Siedlce 2019.
- Wiśniewski J. A., *Kościół drewniane Mazowsza. Przewodnik*, Pruszków 2016.
- Wójcik B., *Moja służba w Armii Krajowej*, Warszawa 2019.

Inne źródła:

- Akta gminy Miastków, starostwa garwolińskiego, sygn. 21-statystyka-gmina-1927-35.
- Akta gminy Miastków, starostwa garwolińskiego, sygn. 34-akta-gminy-1940-1943.
- Kronika Publicznej Szkoły Powszechnej w Oziemkówce.
- Kronika Publicznej Szkoły Powszechnej w Zwoli.
- Raport o stanie Gminy Miastków Kościelny, 2021.
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miastków Kościelny, 2014.

HIC IACET GENEROSVS DOMINVS IO
ANNES PRASZMOWSKI HERES DE MIA
STH KOWO CIVIV ROM SVAN DVXIT E
XISTENS IN HOC SECVLO ANNIS O MIN
O VAGINTA SOLO TOVRE BITVM NATV
RA SA CVNI VXORIBVS SEPTVMBATIS
ANNO DOMINI 1757
GENEROSA VERO DOMINA ANNA VAR
P SILVXOR ERISTIS HOC LICINIA NTVM
POSVIT